

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VALSTYBINIO VALDYMO FAKULTETAS
TEISINĖS INFORMATIKOS KATEDRA**

**Milda Augustinaitytė
Informatikos teisė**

**NELEGALAUS IR NELEISTINO INTERNETO TURINIO
REGLAMENTAVIMAS
Magistro baigiamasis darbas**

**Darbo vadovas:
*Dr. Doc. Mindaugas Kiškis***

Vilnius, 2004

Turiny

Ivadas.....	2
1. Skyrius. Neleistino turinio informacijos specifika.....	4
1.1 Žodžio laisvės apibrėžimas.....	4
1.2 Žodžio laisvės užtikrinimas.....	6
1.3 Neleistinos informacijos samprata.....	8
1.4 Neleistinas interneto turinys - ir nepilnamečių apsauga.....	11
1.5 Neleistinas interneto turinys ir rasizmas, ksenofobija.....	16
1.6 Neleistinas turinys ir reklama.....	20
2. Skyrius. Atsakomybės už neleistiną turinį problema.....	26
2.1 Atsakomybė už nelegalaus turinio platinimą.....	26
2.2. Interneto paslaugų teikėjai nėra atsakingi už interneto turinį, bet jie turi kontrolės teisę.....	26
2.3. Interneto paslaugų teikėjų atsakomybės reguliavimas Amerikoje.....	27
2.4. Europos interneto paslaugų teikėjų atsakomybės reglamentavimas.....	30
2.5. Interneto paslaugų teikėjų atsakomybės reglamentavimas Lietuvoje.....	33
2.6 Interneto paslaugų teikėjo atsakomybės byla Lietuvoje.....	34
3. Skyrius. Savireguliacija ir nelegalus turinys.....	37
3.1 Kova su nelegaliu interneto turiniu.....	37
3.2 Alternatyvios galimybės atsakomybei už interneto turinį reglamentuoti.....	43
3.3 Cenzūra interneto tinkle.....	44
Išvados.....	45
Literatūros sąrašas.....	47
Santrauka.....	54
Summary.....	56

Ivadas

Šiame darbe bus nagrinėjama tema „Nelegalaus bei neleistino interneto turinio reglamentavimas“. Ši tema pasirinkta dėl savo aktualumo bei reikšmės kuriant interneto teisinio reglamentavimo bazę Lietuvoje.

Vykstant informacinių technologijų bei telekomunikacijų susiliejimui, vis daugiau informacijos atsiduria elektroninėje erdvėje, kuri vos prieš kelias dešimtis metų iš viso neegzistavo. Naujosios technologijos (taip pat ir internetas) suteikė iki šiol egzistavusiems

tradiciniams socialiniams santykiams naujas elektronines išraiškos formas. Kadangi socialiniai santykiai elektroninėje erdvėje yra taip pat gyvybingi kaip ir tradiciniai, todėl yra aktualu ir reikminga šiuos santykius tinkamai reglamentuoti.

Žinoma, čia kyla klausimas, ar elektroninėje erdvėje egzistuojančius santykius reikia reguliuoti esančiais teisės aktais ar specialiai šiai erdvei kurti naujus. Ar reikia taikyti tuos pačius reikalavimus kaip ir tradicinei erdvei, ar kelti kitokius?

Šiame darbe nagrinėsime interneto turinio reglamentavimą. Neleistino informacijos turinio reguliavimas yra aktualus klausimas tiek elektroninėje, tiek tradicinėje erdvėje. Imantis teisiškai reglamentuoti elektroninę erdvę, turėtų būti dar kartą peržvelgtos iki šiol egzistuojančios universaliosios vertybės (kaip žodžio laisvė ar demokratija) elektroninės erdvės aspektu ir turi būti pasitikslinta, ar tradicinis reguliavimas pritaikomas šiems naujiems santykiams palaikyti. Interneto turinio klausimas svarbus ir kitu aspektu - tai patikimumo klausimas. Kiek elektroninėje erdvėje vyraujantis informacijos turinys bus patikimas ir palankus elektronei komercijai bei informacinei visuomenei vystytis. Arba kiek turėsime varžyti interneto turinį, kad šie suvaržymai netaptų cenzūros forma. Šiuos klausimus plačiau aptarsime šiame darbe.

Tikslas:

Išanalizuoti, kokias „laisvės“ bei „neleistinumą“ ribas ir proporcijas teisės aktai numato informacijai, sklaidžiamai internete, lyginant su kitomis sklaidos priemonėmis. Ar šios ribos yra vienodos kaip ir tradicinėje erdvėje, ar jos platesnės/siauresnės. Nagrinėsime, kaip elektroninėje erdvėje keičiasi turinio reglamentavimo būdas bei teisės užtikrinimo būdas.

Uždaviniai:

1. Apibrėžti saviraiškos laisvės sąvoką bei apribojimų lygį Lietuvoje, Europoje, JAV.
2. Išnagrinėti, ar tradicinius teisinius santykius reglamentuojantys teisės aktai yra tinkami reguliuoti ir elektroninės erdvės teisinius santykius.
3. Atskleisti savireguliacijos mechanizmo svarbą, reglamentuojant interneto turinį.
4. Išnagrinėti atsakomybės, kylančios už nelegalaus turinio laikymą bei sklaidimą problemas.
5. Suformuluoti galimų sprendimų būdų prielaidas

Darbo metodai:

Metodologiškai šios temos tyrimui yra svarbūs kriterijai, kurie leidžia analizuoti empirinius bei akademinis duomenis, lyginti įvairių šalių teisinę praktiką bei leidžia aprašyti gautas išvadas. Darbe daugiausiai naudojami šie tyrimo metodai: duomenų analizė, aprašomasis, lyginamasis, kritikos, istorinis metodas (siauraja prasme, suvokiamas kaip tikslesnio teisės normų prasmės suvokimo pramonė¹), dogmatinis ir kiti

Hipotezė:

Žodžio laisvė skirtingose šalyse suprantama skirtingai. Interneto jurisdikcijos problemos reikalauja teisinės unifikacijos, kurios tarpžemyninę sistemą sudaryti yra kol kas pernelyg komplikuota užduotis dėl savitų socialinių, kultūrinių, ekonominių ir kitų skirtumų atskirose valstybėse. Tačiau esantis reglamentavimas gali sudaryti sąlygas gimti naujos rūšies reguliavimui, kuris bus susijęs su savireguliacija. Savireguliaciją galima laikyti savitu atsaku į Interneto kultūros savitumą.

Interneto reglamentavimas skatina interneto erdvės patikimumą bei informacinės visuomenės (ir e - komercijos vystymąsi). Svarbiausia - interneto turinio reguliavime rasti balansą tarp egzistuojančių vertybių.

Literatūra:

Pagrindiniai šio darbo šaltiniai - Lietuvos, Europos bei Jungtinių Amerikos Valstijų teisės aktai, teismų precedentai. Rašant šį darbą buvo remtasi Lietuvos ir užsienio autorių moksliniais tyrimais bei publikacijomis (A. Vaišvilos, A. Pumpučio, R. Petrausko, M. Kiškio, D. Štitalio, R. Čėsnos, A. Balčiūnienės, L. Meškauskaitės, J. Dummortier, I.Lloyd, W. Closs, S. Nikoltchev, kt.)

1. Skyrius. Neleistino turinio informacijos specifika

1.1 Žodžio laisvės apibrėžimas

Visų pirma apibrėšime „laisvės“ sąvoką. Ši sąvoka svarbi, kadangi tolimesniuose skyriuose kalbėsime apie leistiną ir neleistiną interneto turinį, o leistino - neleistino balansas priklauso nuo sąvokos „laisvė“ interpretavimo tam tikroje visuomenėje tam tikru laikotarpiu.

Lietuvių kalbos žodynas apibrėžia, kad „laisvė“ – 1. Tai nebuvimas apribojimų, varžančių visuomeninį politinį gyvenimą bei visuomenės ar atskiro jos nario veikimą. 2. Teisė nevaržomai reikšti savo ar visuomenės nuomonę, ginti nuomonę (žodžio, spaudos, susirinkimų laisvė)².

¹ Vaišvila A. Teisės teorija. - Vilnius Justitia, 2000. P. 30

² Dabartinės lietuvių kalbos žodynas/ IV leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidyklos institutas,

Isaiah Berlin „Dveiose laisvės sąvokose“ laisvę apibrėžia taip: „Kuo platesnė nesikišimo sritis, tuo platesnė mano laisvė“³

Šios temos nagrinėjime mus domina teisė laisvai reikšti savo įsitikinimus - žodžio laisvė. Bendraja prasme, žodžio laisvė yra suprantama kaip teisė rinkti, gauti ir skleisti informaciją.

Ta prasmė, kuria šiandien suprantame žodžio laisvę, kilo 17 - 18 a. gvildenant pagrindinius žmogaus teisių ir laisvių klausimus. Žodžio laisvės klausimus nagrinėjo Johnas Miltonas (1608-1674) Areopagiticoje (1644): „Duokite man teisę žinoti, išreikšti ir laisvę ginčytis pagal savo sąžinę, o tai yra aukščiau už visas laisves. Tegul ji (tiesa) ir netiesa susigrumia, kas žino, kuri tiesa atsidus „blogio“ lėkštėje, kai sveriama viešomis svarstyklėmis“⁴. Šiais klausimais rašė Johnas Stuartas Millas (1806-1873), Voltaireas ir kiti.

Alvydas Pumputis leidinyje „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija ir jos įgyvendinimo mechanizmas“ sako, jog žmogaus pagrindiniai poreikiai yra skirstomi į pirmąjį ir antrąjį lygmenį. Su pirmuoju poreikių lygmeniu susijusios tokios žmogaus teisės kaip teisė į gyvybę, teisė į socialinį saugumą. Su antruoju poreikių lygmeniu susijusios tokios laisvės kaip teisė į laisvę (a. teisė laisvai kilnotis ir pasirinkti gyvenamąją vietą, b. teisė į minties sąžinės religijos, spaudos ir kt. laisvę), teisė į lygybę, teisė į santuoką, teisė į pilietybę bei teisė dalyvauti valdant savo šalį. Taigi, antrajam lygmeniui priklauso žodžio laisvė.

Žodžio laisvei opozicija laikome neskelbtiną informaciją. Neskelbtina informacija paprastai yra susijusi su visuomenės bendrųjų interesų apsauga nuo individualios ekspresijos padarinių. Nors žodžio laisvė priklauso prie pagrindinių žmogaus laisvių ir teisių, ji nėra absoliuti. „Jie (klasikiniai anglų filosofai) nesutarė, kokia plati turi ir gali būti šioji nesikišimo sritis. Jie manė, kad esant tokiai dalykų padėčiai, ji negali būti neribota, nes kitaip sukeltų būsena, kai visi žmonės neribotai galėtų kištis į viens kito reikalus; tokio pobūdžio natūrali laisvė vestų į socialinį chaosą (...) arba be to silpnojo laisvė dar būtų užgniauziama stipriojo“⁵. Visuotinai priimta laikyti, kad žodžio laisvė yra ribojama ten, kur ji konfrontuoja su kitomis ne mažiau svarbiomis žmogaus laisvėmis ir teisėmis ir yra: šmeižikiška, nešvanki, kenkia nacionaliniams valstybės interesams, kišasi į privatų gyvenimą, skelbia klaidinančią reklamą, yra apgavikiška ar pan.

Kita vertus, žodžio laisvę gali varžyti valdančiosios politinės jėgos. Kai politinė sistema sukuria dirvą kontrolei ir ima kontroliuoti žodžio laisvę, tuomet imama naudoti „cenzūros“

2000. P. 351

³ Berlin I. Dvi laisvės sąvokos / Vienovė ir įvairovė: žvilgsniai į idėjų istoriją; sud. Jokūbaitis A. Vilnius: Amžius, 1995. P. 277.

⁴ Bacon F. Essays, civil and moral; and, The new Atlantis. / Milton J. Areopagitica; and, Tractate on education / Browne T. Religio Medici; red. Eliot W. Ch.; Danbury (Conn.): Grolier Enterprises Corp., 1980. P. 332.

⁵ Berlin I. Dvi laisvės sąvokos // Vienovė ir įvairovė: žvilgsniai į idėjų istoriją; sud. Jokūbaitis A. Vilnius: Amžius, 1995. P. 227

sąvoka. Cenzūra - tai „1. spaudos, kino ir televizijos filmų, radijo bei televizijos laidų, teatro spektaklių ir kitų viešų renginių turinio kontrolė, kurios tikslas – neleisti platinti tam tikrų žinių, idėjų, teorijų;

2. įstaiga, kontroliuojanti spaudą, kino ir televizijos filmus, radijo bei televizijos laidas“⁶.

Neleistinas turinys nuo cenzūros skiriasi tuo, jog informacija, priskiriama „neleistinam“ turiniui yra atrenkama atsižvelgiant į universalias žmogiškas vertybes, tuo tarpu cenzūra siekia sustabdyti tam tikrų idėjų, žinių ar teorijų plitimą. Laikoma, kad necenzūruojama informacija yra demokratinės valstybės pagrindas. Tuo tarpu toje pačioje demokratinėje valstybėje gali būti tam tikras neleistinos informacijos apibrėžimas, kuris apsaugotų viešąjį interesą. Tačiau santykis tarp neleistinos informacijos ir cenzūros dažnai yra nevienareikšmis ir šiuos terminus kartais būna sunku vienas nuo kito atriboti.

1.2 Žodžio laisvės užtikrinimas

Žodžio laisvę užtikrina Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948 m.). Devynioliktoje straipsnyje yra sakoma, jog kiekvienas asmuo turi nuomonės ir išraiškos laivę. Ši teisė sudaro teisę turėti nuomonę be pašalinio įsikišimo, taip pat ieškoti informacijos, gauti informaciją ir ją skleisti nepaisant sienų.

Be šio, vienas iš svarbiausių teisės aktų, kuriame įtvirtinta žodžio laisvė - tai Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950 m.). Šios Konvencijos 10 straipsnio pirmoje dalyje sakoma: „Kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų“.

Svarbiausia iš čia išplaukiantis laisvė - reikšti mintis, gauti ir skleisti informaciją. Ši teisė taikoma ir fiziniams, ir juridiniams asmenims. Taip pat ji apima ne tik visuomenės informavimo priemones, bet ir leidėjus, menininkus ir t.t.

Tam, kad galiojūt Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnis, reikalingos šios sąlygos:

- Straipsnis turi būti įtvirtintas įstatymu.
- Straipsnis sutikti su Konvencijos antrojo skyriaus nuostatomis.
- Informacijos laisvę užtikrina demokratinė visuomenė.

Europos Sąjungoje Konvencijos 10 straipsnis suprantamas ir interpretuojamas gana

⁶ Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas, red. Vaitkevičiūtė V.// <http://tzz.fotonija.lt>, prisijungimo laikas 2004 09 15

plačiai.

1976 metais byloje Handyside prieš Jungtinę Karalystę, Strasbūro teismas suformulavo, jog išraiškos laisve laikoma ne tik nekenksmingos informacijos bei idėjų sklaida, bet ir informacija ar idėjos, kurios pažeidžia, šokiruoja bei trikdo valstybę ar kurią nors gyventojų dalį. Šis teiginys buvo pagrįstas tuo, jog pliuralizmas yra būtina visuomenės sąlyga.

Taip pat kaip pavyzdį galima imti 1988 metų bylą Miuller prieš Šveicariją. Bylos esmė ta, kad Šveicarijos teismas konfiskavo paveikslus vaizduojančius brutalius lytinius santykius ir kurie buvo eksponuojami viešojoje parodoje. Europos Komisija pripažino, kad Šveicarija, konfiskuodama paveikslus, pažeidė 10 Konvencijos straipsnį.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija turi teisinę galią ir Lietuvoje. Ši Konvencija atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją.

10 Konvencijos straipsnį labiausiai atitinka LR Konstitucijos 25 straipsnis. Jame sakoma, kad: „Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir laisvai juos reikšti“ Šiuo straipsniu pakartojama, kad žmogui neturi būti trukdoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai gyvybei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ir konstitucinei santvarkai. (Apie informacijos ribojimo apibrėžimus bei sampratą plačiau kalbėsime sekančiame skyriuje). Taigi, Konvencija savo esme atitinka LR Konstitucijos nuostatas.

Lietuvos Visuomenės informavimo įstatymo (2004 07 15 redakcija) 4 straipsnis įtvirtina nuostatą, kad:

„kiekvienas asmuo turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Ši teisė apima laisvę laikytis savo nuomonės, taip pat įstatymų nustatytais sąlygomis ir tvarka rinkti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas“.

To paties įstatymo 5 straipsnis skelbia apie teisę rinkti ir skleisti informaciją:

Kiekvienas asmuo turi teisę:

- 1) rinkti informaciją ir ją skelbti visuomenės informavimo priemonėse;
- 2) neleisti skelbti savo parengtos informacijos, jeigu jos turinys redakcinio rengimo metu buvo iškreiptas;
- 3) užsirašinėti, fotografuoti, filmuoti, naudotis garso ir vaizdo technikos priemonėmis, taip pat kitais būdais fiksuoti informaciją, išskyrus šio įstatymo 13 straipsnyje nurodytus atvejus;
- 4) publikacijas ar laidas skelbti savo pavarde, slapyvardžiu ar anonimiškai.

Tačiau taip pat yra bendrai priimta manyti, kad tam tikrais atvejais žodžio laisvę gali būti ribojama.

1.3 Neleistinos informacijos samprata

Iki šiol kalbėjome tik apie tai, kad žodžio laisvė yra saugoma. Tačiau tai nėra absoliutus teiginys, kadangi žodžio laisvė saugoma su tam tikromis išimtimis. Šios išimtys - tai neleistina skelbti informacija. Visuomenė pati nustato ribas, apibrėždama, kokia informacija skelbti neturėtų.

Visų pirma, apibrėšime “neleistinos” ir “ribojamos” informacijos sąvokas. Neleistina (nelegali) informacija yra ta, kurią viešinti ar platinti draudžia įstatymai.

Ribojama viešoji informacija - yra ta informacija, kurią viešinti ir platinti yra draudžiama iš dalies. Paprastai tai informacija, kuria siekiama apsaugoti vaikus bei atitinkamas mažumas nuo jų vystymuisi žalingo turinio.

Žinoma, kaip tiksliai apibrėžiama neleistina ir ribojama informacija, priklauso nuo tam tikros šalies įstatymų leidėjo formuluotės. Tačiau tai, kas nelegalu vienoje šalyje gali pasirodyti legalu kitoje ir gali būti apsaugota žodžio laisvės. Galų gale nelegalus turinys gali būti kuriamas vienoje šalyje, laikomas antroje, o įvertinamas trečioje. Todėl neleistino turinio apibrėžimai skiriasi. Pavyzdžiui Europoje ir Amerikoje žodžio laisvė ir neleistina informacija yra suprantamos skirtingai.

Ta pati informacija Amerikoje gali būti leistina, bet tuo tarpu draudžiama Europoje, ir atvirkščiai. Tuo tarpu nereiktų pamiršti, kad Europos regiono valstybės irgi pasižymi kultūriniais, socialiniais, ekonominiais ir politiniais skirtumais, kuriuos kartu bandoma ir apjungti dėl globalizacijos pasekmių, ir tam tikrose ribose palikti gyvuoti. Europos šalys taip pat nėra pasiekusios identiškų standartų moralės, teisės ar religijos sferose.

Europos šalys turi bendrą teisinį pagrindą, kuriuo apibrėžia neleistiną ir ribojamą informacijos turinį. Pagal Europos žmogaus pagrindinių laisvių ir teisių konvencijos 10 straipsnio antrą dalį, nuomonės reiškimą galima apriboti trimis atvejais. 1. Kai siekiama apsaugoti viešąjį interesą (teritorijos vientisumas, nacionalinis saugumas, kelio nusikaltimams užkirtimas, moralės ir sveikatos apsauga). 2. Kai siekiama apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves (kitų asmenų teisių bei orumo apsauga, kelio užkirtimas atskleisti slaptą informaciją). 3. Kai siekiama garantuoti teisminės valdžios nešališkumą ir autoritetą⁷.

Ši Konvencija nusako principines neleistinos informacijos sąlygas, tačiau konkrečiai interneto erdvė nėra minima.

Atsižvelgiant į pernelyg bendrai nusakomus žodžio laisvės interpretavimus Europoje,

⁷Jočienė D. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika//Teisė 2001. Nr. 39

pirmą kartą konkrečiai dėl interneto turinio reguliavimo Europos Sąjungos mastu buvo susirūpinta 1996 m., priimant Europos Komisijos komunikatą apie neteisėtą ir žalingą turinį internete, kuriame buvo akcentuota būtinybė užtikrinti laisvą informacijos platinimą (teisę į informaciją), apsaugant viešąjį interesą.

Bandyti suvienodinti žodžio laisvės ir neleistinos informacijos supratimą reikalinga todėl, kad žodžio laisvės apibrėžimų ir sąvokų skirtumai iš esmės vaidina didelį vaidmenį, kai kalbame apie universalią interneto prigimtį, nes vienas ir tas pats pasaulinis interneto tinklas, kuriame esantis turinys gali būti skleidžiamas bet kurioje valstybėje susiduria su skirtingais žodžio laisvės apribojimais skirtingose valstybėse. Todėl skiriantis laisvės sąvokai, vienas ir tas pats internetu platinamas turinys vienoje šalyje gali būti leistinas, tuo tarpu kitoje - draudžiamas. Neapibrėžta interneto jurisdikcija sukelia poreikį kurti naujas technologijas tam, kad būtų įmanoma užkirsti kelią nelegalios informacijos turiniui patekti į kitos šalies teritoriją, kur tokia informacija yra nelegali.

Kadangi rinkos ir visuomenės gyvenimo būdas dėl informacinių technologijų naudojimo žmonių gyvenime iškelė į pirmą vietą tokias sąvokas kaip „globalizacija“, „unifikacija“, „greitėjantis gyvenimo būdas“, tai taip pat verčia teisę unifikuoti tam tikras teises sąvokas ir galimą socialinių santykių reglamentavimą, ypač kai jis yra susijęs su internetu. Tai reiškia, kad skirtingas nelegalaus turinio suvokimas apsunkina globalią informacinės visuomenės vystymosi tendenciją. Tą įrodo vien jau tai, kad teisė, bandanti išspręsti interneto pritaikymo visuomenėje klausimus kasdien tampa sudėtingesne.

Kita vertus, pasaulyje vykstantis ekonominis unifikavimas ir neturėtų menkinti ar naikinti atskirų valstybių vertybių, kurios yra garantuojamos kiekvienas atskiros valstybės suvereniteto. Bet jeigu internetas irgi yra universalus, nesutarimai, kiek plati yra žodžio laisvė ir kaip ją reglamentuoti gali turėti daugiau neigiamų pasekmių, kai kalbama apie globalios informacinės visuomenės vystymąsi.

Jeigu susitariame, kad visuomenei sutinkant valstybė turi nubrėžti tam tikras neleistinos informacijos ribas, kyla klausimas, kokio masto turėtų būti šios ribos, kurios riboja žodžio laisvę? Šiame darbe kalbant apie šį klausimą dažniausiai bus remiamasi principu: „Laisvė, jei įmanoma, ribojimai, jeigu reikalinga“.

Kol kas apžvelgėme žodžio ir ekspresijos laisvės ištakas ir galimus ribojimo bei neleistinumo atvejus.

Kyla dar viena dilema: ar žodžio laisvės standartai, kokie yra reglamentuoti tradicinėje aplinkoje, turėtų tokiu pačiu mastu būti taikomi ir elektroninei erdvei. Ar interneto turiniui taikysime tuos pačius standartus ir tuos pačius teisės aktus, kokius taikome tradicinei aplinkai, ar

vis dėlto žodžio laisvė internete turi turėti skirtingą standartą.

Jeigu pasinaudotumėme principu, jog žodžio laisvės ribojimas turėtų būti proporcingas, tuomet internete žodžio laisvė galėtų būti suvokiama kiek kitaip negu tradicinėje erdvėje. Žodžio laisvės apribojimai turi būti proporcingi - o tai reiškia, kad jie skiriasi skirtingoms *media* rūšims.

Kalbėdami apie šį teiginį, visų pirma galime remtis tuo, kad interneto erdvės vartotojas yra aktyvus ir pats pasirenka, kokią informaciją jis naudos. Tuo tarpu tradicinės aplinkos vartotojas yra pasyvus ir informacijos teikėjas yra aktyvesnis už priėmėją. Todėl tradicinės aplinkos vartotojui turi būti taikoma didesnė apsauga nuo žalingo turinio: pavyzdžiui tradiciniam analoginiam transliavimui, kur vartotojas yra pasyvus. Pasyvus transliacijos vartotojas reiškia, kad naudotojas negali blokuoti transliuojamos medžiagos, o gaunama medžiaga turi atitikti aukščiausius gero skonio standartus. Tai suprantama griežtesne žodžio laisvės kontrole.

Aktyvus vartotojas - tai reiškia, jog vartotojas gali kontroliuoti, kokią informaciją jis nori gauti (jis pats aktyviai tos informacijos ieško. Šitoks vartotojas taip pat gali tikėtis, kad ir gaus to turinio medžiagą, kokios ieško). Tai reiškia pasyvesnę žodžio laisvės kontrolę.

Tai veda prie sąlygos, kad interneto turinys nėra reglamentuotinas lygiai tokiais pat būdais kaip ir tradicinės erdvės žodžio laisvė. (Apie savireguliacijos, filtravimo ir kitus klausimus kalbėsime tolimesniuose skyriuose)

Aukščiau yra išvardintos priežastys, kodėl laisvės internete turėtų būti reglamentuojamas ne taip griežtai kaip tradicinėje sferoje. Tačiau teisiškai laikomasi principo, kad tai, kas neleistina tradicinėje erdvėje, tas neleistina ir elektroninėje erdvėje. Remiantis šiuo teiginiu, iš principo sakytume, kad teisės pažeidimai turinio atžvilgiu elektroninėje erdvėje yra tokie patys kaip ir tradicinėje erdvėje.

Su nelegaliu turiniu internete pagrįdė susiduriame šiose srityse - informacija apie terorizmą (apie bombų gaminimą ir pan.), karo kurstymas, ksenofobija ir rasizmas, vaikų pornografija, nelegalūs azartiniai lošimai, neleistino turinio reklama, šmeižtas, intelektinės nuosavybės teisių pažeidimai ir pan.

Europos Komisijos plane „Saugesnis internetas plus“ numatyta, kad pagrindinės sritys, į kurias atkreiptinas dėmesys, kovojant su nelegaliu turiniu - tai vaikų pornografija, rasizmas bei ksenofobija, taip pat kova su nepageidaujama reklama.

Šiame darbe, atsižvelgiant į prioritetus, numatytus plane „Saugesnis internetas plus“, aptarsime šias nelegalaus ir neleistino interneto turinio rūšis: vaikų pornografiją, rasizmo skatinimą, nesantaikos kurstymą ir neleistiną reklamos turinį.

Šie nusikaltimai yra reglamentuojami civilinės, administracinės, baudžiamosios teisės.

1.4 Neleistinas interneto turinys - ir nepilnamečių apsauga

Skirtingai nei kalbant apie rasizmo suvokimą tarp įvairių valstybių, kalbant apie sąvokas, apibrėžiančias žalingus veiksmus, nuo kurių yra saugomi nepilnamečiai, kyla šiek tiek mažiau nesutarimų. Ir nors sąvokų skirtumai mažesni, tačiau tarp įvairių šalių jų taip pat neišvengta.

Autoriai, nagrinėjantys vaikų teisių temas, pripažįsta, kad viena opiausių problemų, kurių iškyla kalbant apie interneto turinį – tai nepilnamečių apsauga nuo kenksmingo turinio. Iš vienos pusės šioje situacijoje turime teisės aktų ginamą žodžio laisvę, tačiau iš kitos pusės kyla vaikų teisių reglamentavimo problema.

Viena pagrindinių rizikų yra įvardinama pornografija bei vaikų panaudojimas pornografijai.

Paprastai pornografija yra laikoma ribojamu turiniu, o vaikų pornografija – nelegaliu ir draudžiamu turiniu.

Besienė interneto prigimtis, pigus ir greitas duomenų perdavimas, galimybė perduoti informaciją koduotais kanalais bei susirasti tiekėją - klientą, palengvino vaikų pornografijos gamintojų ir platintojų verslą.

Interneto erdvės becentralumas ir besieniškumas privertė įstatymų leidėjus daugelyje šalių peržvelgti šiuos klausimus:

1. Vaikų pornografijos apibrėžimą. Iškilos klausimas, kokio amžiaus riba skiria vaiką nuo suaugusiojo. Įvairiose šalyse vyrauja įvairi praktika.
2. Interneto apibrėžimą, jurisdikcijos problemą.
3. Ši problema paliečia tokius klausimus kaip kompiuteriu pagamintas vaizdinys, kuris tikrovėje neegzistuoja ir neegzistavo,
4. Taip pat anonimiškumo įrangos interneto tinkle vartojimą.

Vieningų sąvokų ir jurisdikcijos problemos sprendžiamos konvencijoje „Dėl nusikaltimų elektroninėje erdvėje“. Šią konvenciją 2001 metais pasirašė 30 šalių, tarp jų ne tik Europos Sąjungos valstybės, bet tokios šalys kaip JAV, Kanada, Japonija, Šiaurės Afrika. Bet kita vertus, konvenciją ratifikavo tik 8 valstybės: Kroatija, Albanija, Estija, Vengrija, Lietuva, Rumunija, Slovėnija ir Makedonija.

Šia konvencija taip pat buvo pripažinta, kad jeigu medžiaga yra neleistina publikuoti, jos skleidimas bus nelegalus, nepaisant to, kokioje terpėje tas nelegalus turinys bus naudojamas. (spauda, televizija ar internetas).

Konvencija dėl nusikaltimų elektroninėje erdvėje skirta unifikuoti konvenciją ratifikavusių valstybių baudžiamuosius, taip pat iš dalies procesinius įstatymus dėl teisės

pažeidimų vykdomų elektroninėje erdvėje. Konvencijos 9 straipsnis specialiai reglamentuoja veikas susijusias su vaikų pornografija, ir interneto turiniu, kuris laikomas susijusiu su vaikų pornografija. „Vaikų pornografija“ reiškia pornografinę medžiagą, vizualiai vaizduojančią aiškiai seksualų nepilnamečio elgesį; aiškiai seksualų asmens, atrodančio kaip nepilnametis, elgesį; tikroviškus vaizdus, rodančius aiškiai seksualų nepilnamečio elgesį. Tiesiogiai draudžiamas tokio interneto turinio medžiagos gaminimas, talpinimas ir platinimas internetu.

Valstybės, šios konvencijos dalyvės, įsipareigoja priimti atitinkamus teisės aktus ir taikyti atitinkamas priemones, kurių gali prireikti konkrečių nusikaltimų tyrimui, įrodymų, esančių elektroniniame pavidale surinkimui. Tokiu būdu jos įsipareigoja imtis atitinkamų priemonių priversiančių interneto paslaugų teikėją, pagal jo turimas technines galimybes, surinkti ir išsaugoti atitinkamoje laikmenoje duomenis, susijusius su konkrečia ribojamo turinio informacija, perduodama valstybės, konvencijos dalyvės, teritorijoje esančia kompiuterių sistema.

Ši konvencija Lietuvos Seimo buvo ratifikuota 2004 12 22 d. Vaikų seksualinį išnaudojimą draudžia 1995 m. Lietuvoje ratifikuota Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija.⁸

2004 06 10 Seimas ratifikavo Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinį protokolą dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos. Šiuo dokumentu yra uždraudžiamas vaikų pardavimas, vaikų prostitucija ir pornografija. Protokolo šalys yra įpareigojamos pagal savo nacionalinės teisės nuostatas nustatyti juridinių asmenų baudžiamąją, civilinę arba administracinę atsakomybę už šiame dokumente draudžiamus veiksmus. Jos turi patvirtinti atitinkamas priemones, turinčias apsaugoti nukentėjusių vaikų teises ir interesus visuose baudžiamųjų bylų nagrinėjimo etapuose, taip pat užtikrinti tinkamą su nukentėjusiais vaikais dirbančių asmenų parengimą, pirmiausia teisinį ir psichologinį. Ratifikuotame dokumente pažymimas būtinumas imtis prevencinių priemonių, siekiant užkirsti kelią vaikų pardavimui, prostitucijai ir pornografijai.

Protokolas taip pat įpareigoja valstybes teikti viena kitai pagalbą, atliekant tyrimus baudžiamosiose ar ekstradicijos bylose, skatina tarptautinį bendradarbiavimą, siekiant padėti nukentėjusiems vaikams fiziškai ir psichologiškai atsigauti, socialiai reintegruoti ir repatriuoti.

Lietuvos Baudžiamojo kodekso 162 straipsnis nurodo, kad „1. Tas, kas išnaudojo vaiką pornografinėi produkcijai gaminti, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų“.

⁸ Įstatymo dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos ratifikavimo projekto aiškinamasis raštas// <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=232941&Condition2=pornografija>, prisijungimo laikas 2004 10 05

2001 metais Lietuvoje buvo išaiškinti pirmieji su vaikų pornografijos platinimo atvejai - vienas Kaune ir vienas Vilniuje. Kaltinamasis už tam tikrą mokesčių asmeniui suteikdavo slaptažodį, kurio pagalba buvo galima pasiekti, parsisiųsti bei archyvuoti nelegalius puslapius. Informacija taip pat buvo laikoma Lietuvos serveriuose, todėl jurisdikcijos problemų neiškilo.

Taigi svarbiausia, kad tradicinius apibrėžimus būtų galima pritaikyti skaitmeninių technologijų kontekste. Tačiau ir čia dažnai klausimų kyla daugiau nei atsakymų, kadangi skaitmeninė medžiaga yra „lankstaus“ pavidalo ir sunkiai telpa į tradicinio reglamentavimo rėmus.

Anot Maxo Plancko instituto direktoriaus Ulricho Sieberio, “nėra tikėtina, kad taikydami nacionalinius teisės aktus, užtikrinsime šių įstatymų vykdymą internete”.⁹

Nepaisant pastangų apsaugoti vaikų teises, pasak agentūros Associated Press pranešimo¹⁰, 2004 metais vaikų pornografijos verslo internete apyvarta siekia 20 milijardų JAV dolerių (60 milijardų litų). Pagal 2003 metų statistiką numanoma, kad 24 procentai vaikų pornografijos paieškos internete vyko „peer 2 peer“ sistemoje.

Anot U. Sieberio, pagrindinė problema yra ta, kad veiksmai internetu yra greiti, tuo tarpu baudžiamosios teisės sistema yra lėta. Internetas siūlo anonimiškumą, tuo tarpu baudžiamoji teisė reikalauja nusikaltėlio identifikacijos. Internetas yra globalus, o tuo tarpu teisinės sistemos paprastai yra apibrėžtos tam tikros valstybės teritorijos. Anot U. Sieberio, persekiojimas nacionalinėje teritorijoje veikianti baudžiamoji sistema yra viskas, ką galima padaryti turimomis priemonėmis, bet jos nevisavertės globalioje interneto erdvėje.

Kai nustojama kalbėti apie draudžiamą vaikų pornografiją, ir pradeda kalbėti apie ribojamą medžiagą, kurioje veikiantys asmenys yra suaugusieji, nuomonės dėl pastarosios temos tarp valstybių ir visuomenės grupių ima smarkiai skirtis. Pradedant nuomone, kad ir tokia informacija yra žodžio laisvės dalis, baigiant skeptiška nuomone, kad nuo tokios informacijos interneto vartotojas turėtų būti apsaugotas. Suaugusieji auditorijai skirtas turinys tam tikrų visuomenės grupių yra vadinamas morališkai „nederamu“, o teisiškai yra priskiriamas prie ribojamos arba netgi neleistinos informacijos.

Civilinių laisvių judėjimai, tokie kaip Cyber Rights ir Cyber Liberties (Didžioji Britanija) bei American Civil Liberties Union (ACLU) teigia, kad toks valstybės bandymas riboti interneto turinio demokratiją yra nepriimtinas ir kelia grėsmę visuomenės laisvei bei žodžio laisvei. Yra manančių, kad bandydami uždrausti ekspresiją, žmonės tiesiog bando rasti išeitį iš kur kas

⁹ The Associated Press: European Council Looks to Fight Cybercrime// <http://www.msnbc.msn.com/id/6013284>, prisijungimo laikas 2004-10-19

¹⁰ The Associated Press: European Council Looks to Fight Cybercrime//

gilesnių socialinių problemų.

2004 metų 07 15 d. LR Visuomenės informavimo įstatymas numato, kad pornografija patenka į „ribojamos“ medžiagos klasę.

Šio įstatymo 18 straipsnis nurodo kad: „ 1. Viešosios informacijos rengėjai ir (ar) platintojai įstatymų nustatyta tvarka turi užtikrinti, kad nepilnamečiai būtų apsaugoti nuo neigiamą poveikį jų fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančios viešosios informacijos, ypač susijusios su pornografija ir (ar) savitiksliau smurto vaizdavimu.

3. Programos ir (ar) laidos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka priskirtos viešosios informacijos, kuri ribojama skelbti ar platinti, kategorijai, transliuojamos ir (ar) retransliuojamos tik nuo 23 iki 6 valandos arba turi būti naudojamos apsaugos priemonės, sudarančios sąlygas atsakingiems už nepilnamečių auklėjimą ir priežiūrą asmenims užtikrinti galimybę riboti tokių programų ir (ar) laidų pasiūlą nepilnamečiams. Jeigu tokios programos ir (ar) laidos transliuojamos ar retransliuojamos nuo 23 iki 6 valandos nenaudojant nustatytų apsaugos priemonių, apie jų transliavimą ar retransliavimą turi būti pranešama garso ir (ar) vaizdo priemonėmis viso transliavimo ar retransliavimo metu įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka“.

Nors šie Visuomenės informavimo įstatymo punktai nurodo atvejus, kuomet nepilnamečiai neturėtų susidurti su ribojama informacija, tačiau taikant šias nuostatas elektroniniame tinkle išskyla naujų keblumų.

Visų pirma, pagal šį įstatymą interneto tinkle platinant ribojamo turinio informaciją, ji turėtų būti atitinkamai ženklinama. Tačiau Visuomenės informavimo įstatymas kol kas nekalba apie interneto erdvę ir apie turinio reglamentavimą internete. Kadangi internetas yra skirtinga terpė nei tradicinė žiniasklaida, todėl tradicinei žiniasklaidai skirtų ribojamų priemonių interneto erdvėje pritaikyti neišeina.

Liudvika Meškauskaitė monografijoje „Žiniasklaidos teisė“ rekomenduoja, kad norint išspręsti šią nepilnamečiams skirtą atribojimo problemą, reiktų kuo greičiau Visuomenės informavimo įstatyme pripažinti, kad visuomenės informavimo priemonės yra ir elektroninės informavimo priemonės (internetas) bei skaitmeninis radijas ir televizija. Taip buvo pasielgta kitose šalyse - pavyzdžiui Vokietijoje bei Prancūzijoje.

Tačiau vien tam tikro internetinio turinio pripažinimas visuomenės informavimo priemone visos nederamo turinio žymėjimo problemos neišspręs. Tokią prielaidą leidžia daryti šiuo metu galiojantis LR Vyriausybės nutarimas Nr. 290 dėl Viešo naudojimo kompiuteriniuose tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos. Šiame nutarime apibrėžiant elektronines visuomenės informavimo priemones iš dalies

bandoma interneto turinį suskaidyti į visuomenės informavimo priemones, asmenines elektronines svetaines bei valstybines elektronines svetaines. Tačiau ribos tarp šių sąvokų apibrėžimo yra neaiškios, kadangi elektroninė erdvė yra daugialypė ir „viešo“ bei „privataus“ išraiškos elektroninėje erdvėje yra pakankamai susipynusios ir greitai kintančios. Galų gale, reikalinga nederamą informaciją žymėti ir asmeniniuose puslapiuose.

Tai rodo, kad informacijos sklaida internete yra įgijusi kitokių bruožų nei tradicinėje žiniasklaidoje, todėl ir sprendžiant nepilnamečių apsaugos problemas nuo žalingos informacijos internete, neužtenka vien įstatymiškai pripažinti internetą kaip visuomenės informavimo priemonę.

Galima išeitis, išspręsimi ribotos informacijos žymėjimą internete, gali būti savireguliacija, o kartu ir reitingavimo bei filtravimo sistemos. Apie tai bus kalbama vėlesniuose skyriuose.

Todėl Visuomenės informavimo įstatymas, kuris reglamentuoja visuomenės informavimą ir visuomenės informavimo priemones, ir kuriuo reglamentuojama nepilnamečių apsauga nuo pornografinio turinio, iš principo yra sunkiai taikomas internetinėje erdvėje. Problemą bandoma spręsti interneto puslapiuose nurodant, kad interneto turinys skirtas tik asmenims nuo aštuoniolikos metų arba prašant identifikacijai mokėjimo kortelės numerio. Pirmuoju atveju problemą iškyla todėl, kad įspėjamasis užrašas nesustabdo nepilnamečio asmens atsidaryti interneto puslapį. Tuo tarpu naudojant antrąjį atvejį, kai prašoma kortelės numerio kaip identifikacijos ženklo, dažnai iškyla duomenų apsaugos bei kompiuterinės duomenų vagystės problema.

LR Vyriausybės nutarimas 290 dėl neskelbtino turinio informacijos nurodo, kad nepilnamečių apsaugą nuo žalingo turinio užtikrina Lietuvos įstatymai. Tai reiškia - jog taikomas būtent Visuomenės informavimo įstatymas bei 1996 m. Vaiko teisių apsaugos įstatymas ir 2002 09 10 LR įstatymas dėl Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos. Pastarasis įstatymas reikšmingas tuo, jog nusako kriterijus medžiagos, kuri gali turėti neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam bei doroviniam vystymuisi.

Kadangi interneto erdvėje atsirandanti vaikus žalojanti informacija iš principo yra kitokia materija nei spausdintinė spauda, radijas ar televizija, todėl turbūt reikia pripažinti, kad apibrėžti internete vykstančius procesus taikant tradicinėje erdvėje galiojančias sąvokas nėra itin paprasta. Tad norint apibrėžti procesus vykstančius internete reiktų iš naujo perrūšiuoti požymius, kokiais atskiriame vienus turinio objektus nuo kitų.

Todėl atsižvelgiant į tai, kad interneto turinys yra kitokio tipo darinys nei iki šiol pažįstama informacijos sklaida, neleistinos ir ribojamos informacijos nacionalinis

reglamentavimas ir bandymas nacionalinius įstatymus „pritraukti“ prie pasaulinio tinklo iki galo problemų neišspręs ir netgi gali sukelti naujų problemų, ypač susijusių su demokratijos ir žodžio laisvės klausimais. Viena iš siūlomų išeičių – tai lankstesnis savireguliacijos mechanizmas, kuris leistų iš esmės nekontroliuojamą interneto darinį paversti šiek tiek paklusnesniu.

Apie savireguliaciją, ribojančią programinę įrangą ir jos naudojimo problemas bei pranešimo apie šį nelegalų turinį bus kalbama tolimesniuose skyriuose.

1.5 Neleistinas interneto turinys ir rasizmas, ksenofobija

Nuomonių pliuralizmas yra viena iš demokratijos sąlygų. Vis dėlto, pastebima, kad naudojantis internetu ir prisidengiant žodžio laisve, elektroninėje erdvėje auga rasizmo, ksenofobijos ir nesantaikos kurstymas. Jau minėjome, kad teisiškai laikomasi standarto, kad tai, kas neleistina tradicinėje erdvėje, neleistina ir elektroninėje. Todėl rasizmas, ksenofobija, nesantaikos kurstymas yra draudžiami tiek tradicinėje, tiek elektroninėje.

Kaip ir buvo minėta, pagrindines žmogaus laisves ir teises apibrėžiančios tarptautinės sutartys, Europos sąjungos reglamentai bei Lietuvos Konstitucija ir įstatymai, rasizmo kurstymą draudžia. Europos Komisijos pasiūlyme (2001 lapkritis) dėl sprendimo kaip kovoti su rasizmu bei ksenofobija („Framework Decision on Combating Racism and Xenophobia“) yra apibrėžiama rasizmo sąvoka. „Rasizmas ir ksenofobija reiškia tikėjimą, kad rasė, spalva, praeitimi, religija ar įsitikinimai, nacionalinė ar etninė kilmė yra faktorius, sukeliantis antipatiją asmenims ar asmenų grupėms“.¹¹

Rasizmas draudžiamas įvairiose šalyse, esančiose įvairiuose žemynuose: pvz.: Europoje, JAV, Kanadoje, Australijoje, Indijoje ir kitose.

Tačiau čia svarbu paminėti, kad Jungtinės Amerikos Valstijos savo įstatymuose nenumato, kad rasistiniai pasisakymai prieštarautų įstatymui. Rasistiniai pasisakymai įeina į žodžio laisvės sudėtį. Pavyzdžiui vien Simono Wiesenthalio Centras nurodo, kad internete egzistuoja keletas tūkstančių puslapių propaguojančių antisemitizmą. Šių puslapių informacijos priegloba (*hosting*) yra legali JAV, kadangi šis palaikymas neprieštarauja įstatymams. Yra įtarimų, kad dalies šių puslapių atsiradimą yra inicijavę ir europiečiai. Agentūros Associate Press duomenimis, 2004 metais su rasizmu susijusi informacija internete augo 300 proc., tuo tarpu ankstesniais metais augimas buvo 200 proc.¹²

¹¹ Proposal for a Council Framework Decision on Combating Racism and Xenophobia. Brussels, 28 11 2001 (com 2001), 664 final 2001/0270 (CNS) // http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2001/com2001_0664en01.pdf, prisijungimo laikas 2004 09 14

¹² The Associated Press: European Council Looks to fight Cybercrime// <http://www.msnbc.msn.com/id/6013284>, prisijungimo laikas 2004-10-19

Sprendžiant interneto turinio bylas, Europos, Kanados ar Australijos teisininkai remiasi teisės aktais, kurie nusako, kad žodžio laisvė neapima rasizmo propagavimo. Čia susiduriama su atvirkščiomis JAV teisės nuostatomis. Kaip pavyzdį galime paminėti Kanados E. Zundelio bylą. Šioje byloje buvo nagrinėjama, ar teisėtas yra antiholokaustinis interneto portalas, kurio informacijos priegloba yra JAV, bet turinys buvo valdomas iš Kanados. Kanados žmogaus teisių tribunolas 2002 sausio 18d. nusprendė, kad šis puslapis buvo palaikomas neteisėtai. Tai buvo pirmoji Kanados byla, kurioje bylinėjantis dėl žmogaus teisių buvo diskutuojama dėl turinio, talpinamo internete. Šiuo metu šis antisemitizmą propaguojantis puslapis, manoma, yra palaikomas iš Kalifornijos. Pavyzdžiui Lietuvos teisės universitetas, kuris filtruoja pateikiamą informaciją, šio puslapio informacijos taip pat nepateikia, nes jis yra priskirtas prie „neapykantos kurstymo“ kategorijos. Puslapis yra pasiekiamas Lietuvoje, jeigu kompiuterinė sistemoje nėra filtravimo įrangos.

Dar du garsūs atvejai, susiję su skirtingu žodžio laisvės suvokimu tarp Amerikos ir Europos šalių – tai Fredericko Tobeno byla Vokietijoje ir Yahoo! byla Prancūzijoje.

Nagrinėdamas Tobeno bylą, Vokietijos Federalinis teismas parodė, kad 1950' - 1960' metais priimti įstatymai, draudžiantys nacizmo garbinimą ir Holokausto neigimą, yra taikomi visam interneto turiniui, nesvarbu, kurioje šalyje puslapis yra laikomas ir kaip medžiaga yra pateikiama. Iki tol Vokietijoje buvo laikoma, kad nelegalus yra tik tas interneto turinys, kuris yra laikomas Vokietijos serveriuose.

1999 m. Australijos pilietis Tobenas buvo pripažintas kaltu, kad skleidžia savo antisemitines nuotaikas bukletuose bei interneto puslapiuose. Pripažintas kaltu ir nuteistas 10 mėnesių kalėjimo, Tobenas padavė apeliacinį skundą, teigdamas, kad interneto puslapis yra laikomas už Vokietijos ribų, todėl nėra pavaldus Vokietijos jurisdikcijai.

Vokietijos Federalinis teismas nustatė, kad visa puslapyje pateikiama medžiaga yra Vokietijos teisinio reglamentavimo subjektas. Jeigu medžiaga yra pasiekiamą Vokietijos piliečiams, nesvarbu, kurios šalies serveriuose ji būtų laikoma, Vokietijos įstatymai bus taikomi ir šiai medžiagai.

Taigi, šioje byloje susiduriame ne tik su skirtingu žodžio laisvės suvokimu. Kyla dar viena problema - interneto jurisdikcija.

Antrasis pavyzdys - tai Yahoo! byla. Amerikos bendrovė Yahoo! susidūrė su priešišku rasizmą atspindinčiam turiniui Vokietijoje bei Prancūzijoje. JAV bendrovė Yahoo! internetiniame aukcione pardavinėjo „Mein Kampf“. Vokietijoje ši knyga yra uždrausta.

Prancūzijoje Yahoo! padalinys buvo paduotas į teismą už tai, kad interneto aukcione

pardavinėjo su nacizmu susijusias relikvijas bei savo serveriuose laikė puslapius, propaguojančius rasizmą. (Daugiausiai kalbama apie Geocities).

Prancūzų teisėjai nurodė, jog Yahoo! turi imtis techninių priemonių, kad Prancūzijos vartotojai negalėtų pasiekti neleistinos medžiagos.

Nepaisant JAV Pirmosios pataisos, įtvirtinančios žodžio laisvę, Yahoo! ėmėsi techninių apsaugos priemonių apsaugoti Prancūzijos interneto vartotojus nuo neleistino turinio. Yahoo! bylos tyrinėtojai taip pat pastebi, kad nuo to laiko buvo pašalinta daug medžiagos (Geocities), kuri propagavo nacizmą.

Tačiau po šio sprendimo Yahoo! padavė į teismą organizaciją LICRA, kuri inicijavo pirmąjį teismo procesą Prancūzijoje, įrodinėdama, kad Prancūzijos teismo sprendimas yra nepriverstinis JAV, kadangi jis pažeidžia Pirmąją pataisą.

2001 lapkričio 7 d. JAV apygardos teismas (Kalifornija) paskelbė sprendimą pavadinimu „Prancūzijos teismo sprendimas, varžantis žodžio laisvę internete yra nepriverstinis JAV“.

Sprendimo šalininkai tvirtino, kad ši byla yra įrodymas, jog netgi faktas, kad internetas neturi sienų, negali sunaikinti bendražmogiškųjų vertybių, o jos yra reglamentuojamos šalių nacionalinių teisių. Tad atsakomybė už šių vertybių laikymąsi gali būti sustiprinta remiantis nacionaline teise¹³.

Kaip matome, šiame sprendime siūloma griežčiau reguliuoti pačią interneto struktūrą ir architektūrą. Apie tokios reguliacijos plusus ir minusus kalbėsime skyriuje apie interneto paslaugų teikėjų atsakomybę. Šis siūlymas aiškiau struktūruoti internetą sukeltų daugiau problemų interneto paslaugų teikėjams. Tačiau yra nuomonių, kad atitinkamai struktūruojant internetą ir dedant daugiau atsakomybės interneto teikėjams, demokratinėse šalyse jų nacionalinėse teritorijose galima užtikrinti teisės įgyvendinimą bei vykdomą interneto reguliavimo politiką. Šiuo atveju interneto perstruktūravimas nedemokratinėse šalyse galėtų привести prie priešingo reiškimo ir dar didesnės represinės politikos tų šalių teritorijose. Taip pat atsirastų grėsmė, kad naudojantis tokiomis priemonėmis bus laužomi tarptautiniai įsipareigojimai. Tačiau kita vertus, galima sakyti, jog Yahoo! byla rodo, kaip sprendžiasi rasizmo bei ksenofobijos reguliavimo internete problemos.

Toliau byla buvo perduota Apeliaciniam teismui. Organizacijos, palaikančios Apygardos teismo sprendimą, Apeliaciniam teismui įteikė sąrašą argumentų, kad jurisdikcijos panaikinimas internete gali turėti drastiškų pasekmių visam interneto turinio valdymui. "Sprendimas, kad Prancūzijos teismo įsakymas gali būti primestas Jungtinėms Amerikos Valstijoms sudarytu

¹³ Reidenberg J. The Yahoo! Case and the International Democratization of the Internet, 2001// http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=267148, prisijungimo laikas 2004 10 30

sąlygas tokiam tarptautiniam režimui, kuriame bet kuri valstybė galėtų primesti savo teisinius ir kultūrinius „vietos standartus“ kitoms valstybėms. Toks režimas būtų itin nepalankus Interneto paslaugų teikėjams, kuriems neliktų kitos praktinės išeities, kaip tikrai riboti žodžio laisvę iki mažiausio bendro vardiklio, kad būtų išvengta teisinės atsakomybės¹⁴.

2004 rugpjūčio 23 dieną JAV apeliacinis teismas pareiškė savo nuomonę, kad JAV apygardos teismas neturi jurisdikcijos prieš Prancūzijos pusę.

Apeliacinio teismo teisėjai nesutiko, kad Yahoo! būtų tuojau pat atleista nuo atsakomybės ir laikėsi nuomonės, kad Yahoo! pusė turi įrodyti savo teises skelbti pagal Prancūzijos teisę nelegalų turinį toje šalyje.

Ir kadangi nelegalaus turinio internete reglamentavimas nėra aiškus, JAV teisininkai ir verslininkai turi imtis atsarginių priemonių, kad jų skleidžiamas turinys neužtrauktų tarptautinės atsakomybės.

Taigi, trys faktai (Yahoo! bylos baigtis, praktiniai teisininkų veiksmai bei faktas, kad JAV interneto svetainėse publikuojamos informacijos prieglobos internete laikytojai atsižvelgia į europietišką praktiką ir vengdami galimos atsakomybės vengia nusižengti Europos neskelbtinos informacijos ir žodžio laisvės sąvokai), gali nulemtai, kad Pirmoji pataisa, kuria yra remiamasi ginant žodžio laisvę, į savo sudėtį gali nebeapimti rasistinių bei ksenofobinių pasisakymų.

Šis pavyzdys įdomus ir tyrinėtojams, stebintiems kontinentinės ir bendrosios teisės persidengimą.

Nuo interneto turinio priklauso ir pasitikėjimas interneto erdve bei informacinės visuomenės vystymasis. Interneto reglamentavimo problemos, neišspręsti jurisdikcijos klausimai, skirtingos sąvokų interpretacijos atskirose šalyse gali turėti įtakos elektroninio verslo ir informacinės visuomenės apskritai vystymuisi. Svarbu paminėti, kad Europos Sąjunga siekia tapti regionu, pirmaujančiu Informacinės visuomenės plėtroje. Taip pat siekiama, kad Lisabonos strategijos nuostatos būtų įgyvendintos remiantis informacijos komunikacijos technologijomis¹⁵

Galima sakyti, kad rasistinės kalbos skleidimas internete privertė dar kartą peržvelgti ne tik jurisdikcijos klausimus, bet ir šalių suverenumo klausimus. Interneto bylų atvejai taip pat rodo, kaip vienu šalių įstatymai įtakoja kitų šalių teisminę bazę. Žodžio laisvės supratimas taip pat yra kintantis ir nors nacionalinių valstybių teisės aktų apibrėžimuose žodžio laisvė yra suvokiama skirtingai, tačiau kintantys klausimai dėl jurisdikcijos šias sąvokas gali koreguoti unifikavimo link.

¹⁴ Tannenbaum W. Questions on the internet jurisdiction spin of confusion for the *online* publishers// The News Media and The Law, 2003 (vol 27, nr.1), 33 psl.// <http://www.rcfp.org/news/mag/27-1/lib-interjur.html>, prisijungimo data 2004 11 02

¹⁵ E - Europe portalas. E-Europe - an Information Society for All // <http://www.e-europestandards.org>, prisijungimo laikas 2004 09 13

Šios tendencijos iš dalies gali nulemti interneto reglamentavimo unifikavimą, aukojant kai kurias nacionalinių valstybių vertybes. Taip pat ieškoma naujų būdų kaip išspręsti iš šio klausimo kylančias naujas problemas kaip atsakomybės už nelegalų turinį klausimas ar cenzūros klausimas.

1.6 Neleistinas turinys ir reklama

Lietuvos Konstitucinis teismas yra padaręs išvadą, kad reklama taip pat yra informacija, nes suteikia jos gavėjui tam tikrų žinių apie prekes, paslaugas ar kitus reklamuojamus objektus. Tačiau tai savitas informacijos porūšis, kuris paprastai yra priskiriamas prie komercinės informacijos¹⁶. Reklama yra neatsiejama nuo verslo sferos, kadangi ji yra svarbi konkurencijos priemonė.

Šiame skyriuje iš pradžių kalbėsime apie neleistiną klaidinančią ir paslėptą interneto reklamos turinį, vėliau aptarsime neleistiną interneto reklamos turinį, susijusį su specifiniais produktais - vaistais, alkoholiu bei tabaku.

Šiame skyriuje taip pat aptarsime, kad jurisdikcijos problema internete iškyla dėl skirtingo neleistinos reklamos suvokimo JAV bei Europoje. Tai pat pastebėsime, jog esant skirtingoms neleistinos reklamos sąvokoms tiek JAV, tiek Europoje, kaip išdava iš susidariusios padėties, įvyksta teisinio reglamentavimo unifikacijos tendencija.

Neleistino reklamos turinio reglamentavimas yra unifikuojamas Europos Sąjungos teisės aktų. Šie teisės aktai taip pat reglamentuoja reklamos turinį internete.

Nors Europoje bandoma įdiegti vienodus standartus, tačiau ir reklamos srityje jie skirsis nuo Amerikos bei kitų pasaulio šalių.

Reklamos teisinio reguliavimo tikslas - visų pirma, teisės aktais, reglamentuojant reklamos naudojimą ir apibrėžiant reklamos sąvokas, apsaugoti vartotojo interesus ir jo teisę į padorią ir teisingą informaciją, tiek tradicinėje, tiek elektroninėje erdvėje.

Visų antra siekiama apsaugoti interneto vartotojus nuo neteisėto duomenų rinkimo apie jų asmenis.

Europos konvencijos Televizija be sienų 2 straipsnyje apibrėžiama reklamos sąvoka: „Tai bet koks viešas pranešimas, kuriuo siekiama padėti parduoti arba skatinti pirkti arba nuomoti gaminį arba paslaugą, propaguoti kokį nors dalyką ar idėją arba siekti kitokio reklamos užsakovo pageidaujamo poveikio, ir kurio transliavimo laikas reklamuotojui buvo suteiktas už mokesčių

¹⁶ Konstitucinio Teismo 1997 vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių atitikimo Lietuvos Konstitucijai“.

arba panašų atlygį¹⁷.

Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatyme, (2004 07 15 d. redakcijoje), taip pat yra apibrėžiama reklama. „Reklama - tai už mokestį ar kitą panašų atlygį viešosios informacijos rengėjų ir (ar) platintojų skleidžiama informacija, kurią asmuo, susijęs su ūkine ar profesine veikla, jiems užsako savireklamai ar siekdamas paskatinti pirkti prekių ar naudotis paslaugomis, įskaitant nekilnojamojo turto įsigyjimą, turtinių teisių ir įsipareigojimų priėmimą“.

Europos Tarybos direktyva 84/450/EEB dėl Valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų dėl klaidinančios reklamos suderinimo apibrėžia klaidinančios reklamos sąvoką: „Klaidinanti reklama - tai bet kokia reklama, kuri savo pateikimu ar kitokiu būdu apgaulinėja ar gali apgauti asmenis, kuriems ji skirta ir kuriuos ji pasiekia, ir kuri dėl savo apgaulingo pobūdžio gali daryti poveikį jų ekonominiam elgesiui ar kuri dėl tų pačių priežasčių kenkia ar gali pakenkti konkurentui“.

„Paslėpta reklama - tai bet kokia forma ir bet kokiomis priemonėmis skleidžiama informacija apie gamintoją ar paslaugos teikėją, jo pavadinimą ar veiklą, prekęs ar paslaugų ženklą, pateikiama tokia forma, kuri gali suklaidinti reklamos vartotojus dėl šios informacijos pateikimo tikrojo tikslo. Tokios informacijos pateikimas visais atvejais laikomas paslėpta reklama, jeigu už ją apmokama ar kitaip atsilyginama“.

Lietuvoje ir klaidinanti, ir paslėpta reklama yra neleistinos. Tai reglamentuoja LR Reklamos įstatymas, priimtas 2000 07 18, paskelbtas Valstybės žiniuose 2000 Nr.64-1937.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyvoje) (2000/31/EB), kuri Lietuvoje implementuota Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso bei Lietuvos Respublikos Ūkio ministro įsakymo dėl kai kurių informacijos visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamentavimo (2002 balandžio 10) nuostatomis. Trečias šio įsakymo skyrius apibrėžia reikalavimus komercinei informacijai. Aštuntame straipsnyje yra nurodoma, kad reklaminiai pasiūlymai turi būti aiškiai atpažįstami, taip pat aiškiai turi būti atpažįstami reklaminiai konkursai ir žaidimai, o komercinė informacija elektroniniu paštu gali būti teikiama tik gavėjo sutikimu ar jo prašymu nepažeidžiant reklamą reglamentuojančių įstatymų ir teisės aktų nuostatų. Reklamą elektroniniu paštu taip pat reglamentuoja LR Reklamos įstatymo (2000 liepos 18) 13 straipsnis, kuriame sakoma, kad reklama elektroniniu paštu gali būti siunčiama tik sutikus gavėjui ar jam prašant. Draudžiama

¹⁷ Europos Tarybos direktyvos 89/552/EB dėl kai kurių valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, skirtų vertimuisi televizijos programų transliavimui, suderinimo konsoliduota versija, 1989 10 03// http://europa.eu.int/eurlex/en/consleg/main/1989/en_1989L0552_index.html; prisijungimo laikas 2004 09 15

tiesiogiai teikti reklamą asmeniui, jeigu jis aiškiai išreiškė nesutikimą.

Reklama elektroniniu paštu yra tampriai susijusi ir su duomenų apsaugos problema. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EC dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl tokių duomenų judėjimo (95 spalio 24) bei LR Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (2003 sausio 21) ir sako, kad asmens duomenų tvarkymas tiesioginės rinkodaros tikslu gali būti tvarkomi tik tuomet, kai duomenų subjektas duoda sutikimą. Šis reglamentavimas reikalingas taip pat siekiant apsaugoti asmens duomenis nuo reklamos elektroniniu paštu teikėjų neteisėtų veiksmų.

Taigi, Lietuvoje reglamentuotina tiek tradicinės erdvės, tiek elektroninės erdvės reklama.

Reglamentavimo problemų kyla tuomet, kai elektroninės erdvės reklama įgyja naujų formų, kurios ima nebepaklusti tradiciniam reklamos reglamentavimui, tačiau turi klaidinančios ar paslėptos reklamos bruožų. Reklama taip pat gali būti platinama neteisėtais būdais: pavyzdžiui klaidinančiomis nuorodomis, reklama elektroniniu paštu (*spam*). Reklama elektroniniu paštu gali būti platinama ne tik klaidinančiu būdu, bet ir būti nelegalaus turinio - kviečianti į pornografijos puslapius ar išsigyti receptinių preparatų, alkoholio ar tabako gaminių (apie tai bus rašoma žemiau). Prie klaidinančios reklamos būdų priskiriamas ir būdas, kai paieškos naršyklės greta ieškomos informacijos pateikia klaidinančias nuorodas paslėptos reklamos tikslais.

Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktai reglamentuojama, kad reklama turi būti aiškiai vizualiai atskirta nuo nekomercinės informacijos. Tačiau internete į vieną darinį susipina informacija, pramogos ir reklama. Vartotojus lengva apgauti reklamą pateikiant kaip patikimą informaciją, kai tai nėra tiesa. Neįprasta grafinė, audiovizualinė aplinka vartotojui gali sudaryti klaidingą patikimumo įspūdį arba gali būti ypatingai patraukli, kai tiesioginiu reklamos taikiniu yra vaikai.

Problemų kelia nuorodos, įterptos į rimto turinio informacinę medžiagą. Tokios nuorodos bus priskirtinos klaidinančiai informacijai. Nuorodos gali nuvesti į reklaminės medžiagos puslapius, kurie bus sudaryti tokiu pat principu kaip informacinė medžiaga ir privers skaitytoją patikėti, jog tai informacinis straipsnis, bet ne reklama. Nuorodos iš informacinės medžiagos taip pat gali nurodyti į svetaines, kuriose pateikiama medžiaga apie tos pačios kompanijos (kuriai priklauso ir pirminė informacija) puslapius. Šiuos būdus būtų galima priskirti prie paslėptos ir klaidinančios informacijos techniku, kurios yra neleistinos teisės aktu.

Vienas populiarių būdų neteisėtam turiniui platinti yra neleistino turinio elektroninis paštas.

Neleistinas turinys yra susiję ir su receptinių vaistų, alkoholio bei tabako gaminių

reklama.

Receptinių vaistų reklamą draudžia Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/83/EB Dėl bendrijos kodekso susijusio su medicininių produktų panaudojimu žmonėms (2001 11 06). Šiame teisės akte draudžiama receptinių vaistų reklama, tiesioginė receptinių vaistų rinkodara (*direct to consumer*). „*Direct to consumer*“ - reiškia receptinių vaistų siūlymą reklamos būdu tiesiogiai vartotojui per radiją, televiziją, žurnalus bei internetą.¹⁸⁾

Lietuvoje vaistų reklamą reglamentuoja Farmacinės veiklos įstatymas. LR Farmacinės veiklos įstatymo (2004 04 29 redakcija) 17 straipsnyje yra išdėstyti vaistų reklamos apribojimai. Lietuvoje gali būti reklamuojami tik į valstybinį vaistų registrą įrašyti vaistai. Draudžiama receptinius vaistus reklamuoti per radiją, televiziją bei elektroninėmis informacijos priemonėmis. Receptinius vaistus galima reklamuoti tik specialistams skirtuose spaudiniuose, kurių sąrašą tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

Kalbant apie pasaulinį interneto tinklą bei įstatymų skirtumus tiek Europoje, tiek kituose žemynuose, reikia pridurti, kad tokios šalys kaip JAV ir Naujoji Zelandija šiuo metu yra įteisinusios receptinių vaistų reklamą tiesioginės rinkodaros būdu (*direct to consumer*). Kanados lobistai taip pat siekia, kad jų šalyje būtų leidžiamas panašus modelis kaip ir JAV. (JAV receptinių vaistų reklama yra leidžiama televizijoje bei radijuje, laikantis tam tikrų įstatymuose numatytų sąlygų).

Reikia pastebėti, kad interneto erdvėje, nesutampant jurisdikcijoms, naudojantis teisinės bazės skirtumais, yra platinamas kitose šalyse neleistos reklamos turinys, susijęs su receptiniais vaistais. Vienas populiarių būdų neteisėtam turiniui platinti - tai neleistino turinio elektroninis paštas. Problema aktuali, kadangi neteisėtai importuojant ir nuotoliniu būdu reklamuojant vaistus gali sumažėti parduodamų vaistų patikimumas, kokybė. Šie faktai gali sumažinti vaistų vartojimo saugumą ir efektyvumą. Europos Komisija ieško alternatyvų, kaip reguliuoti informaciją, susijusią su vaistais ir receptiniais vaistais internete.

Visų pirma, buvo nutarta steigti „karštąsias linijas“, į kurias būtų galima pranešti apie nelegalaus turinio atvejus, susijusio su nelegalia farmacine veikla, o taip pat ir receptinių vaistų reklama internete.

Antra, šiuo metu Europos Komisijoje vyksta svarstymas, ar reikia direktyvoje įteisinti receptinių vaistų reklamą tiesioginės rinkodaros būdu (*direct to consumer*). Europos Komisija šiuos pasiūlymus argumentuoja tuo, jog vartotojui yra reikalinga informacija. Pasiūlyme kalbama

¹⁸ The Pharma Marketing Glossary (direct - to consumer) // <http://www.pharmamkting.com/glossary/directtoconsumer.htm>, prisijungimo laikas: 2004 10 09

apie „informaciją“, o kalbant apie informacijos ir reklamos santykį, reikia pastebėti, kad santykis tarp reklamos ir informacijos yra „slidus“ ir kartais net nepastebimas. Šiuo atveju kiltų pavojus, kad reklama bus pateikiama kaip „informacija“. Tai padaryti internete bus daugiau galimybių nei reklamuojant vaistus įprastomis priemonėmis.

Asociacijos Health Action International - Europe (HAI) teigimu, pradėjus reklamuoti receptinius vaistus, išaugtų jų pardavimo kiekis, o gydytojai imtų jausti spaudimą iš pacientų išrašyti tam tikrus vaistus, neatsižvelgiant į tikrąją paciento būklę.

Tuo tarpu Europos Komisijos ekspertai pripažįsta, kad žmonėms aiški, skaidri ir patikima informacija apie gydymo būdus ir vaistus yra reikalinga. Svarstoma, kokiais būdais ją pateikti. Reikia pridurti, kad kalbama apie informacijos pateikimą, bet ne apie reklamą, kaip ją suprantame.

Siūloma, kad vienas iš būdų, kaip reglamentuoti receptinių vaistų reklamą - tai leisti teikti informaciją apie receptinius vaistus internete, bet ne tradicinėmis priemonėmis.

Vienas iš variantų kaip tai padaryti - tai reglamentuoti internetinių svetainių, pateikiančių informaciją apie receptinius vaistus, turinį ir formą.

Tačiau nagrinėjant šį variantą, kyla informacijos patikimumo ir šaltinio klausimas. Taip pat, kaip ir kitais atvejais - jurisdikcijos klausimas.

Europos Komisija šiuo metu ruošia ataskaitą, kurioje pateiks pasiūlymus, kaip naudoti interneto puslapius informacijai apie vaistus skleisti ir kaip turės būti išspręstas svetainių patikimumo klausimas bei atsakomybės garantijos.

Suvaržyta informacijos sklaida apie vaistus taip pat gali būti traktuojama kaip žodžio laisvės siaurinimas. Visgi, balansuojant visuomenines vertybes, teisės į žodžio laisvę kertasi su teisėmis į sveikatą.

Minėta direktyva 2001/83/EC apima tik vaistų reklamos klausimus, tačiau neapima tabako reklamos. Pastaruoju klausimu buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/33/EB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių tabako produktų reklamą ir rėmimą, suderinimo (2003 m. gegužės 26 d.). Ši direktyva yra skirta spaudos leidiniams, radijo transliacijoms bei informacinės visuomenės paslaugoms. Ji draudžia tabako gaminių reklamą bei rėmimą internete.

Tabako gaminių reklamos taisyklės Lietuvoje reglamentuoja specialus LR Tabako kontrolės įstatymas (2003 m. lapkričio 20 d. redakcija). Šio įstatymo 1 straipsnio pirmojoje dalyje yra nurodoma, kad tabako gaminių reklama - tai bet kokia forma ir bet kokiomis priemonėmis skelbiama informacija, kuri tiesiogiai skatina įsigyti ir vartoti tabako gaminius. Įstatyme apibrėžiama, kad paslėpta tabako gaminių reklama - tai žodžiais ar vaizdais pateikiama

informacija apie tabako gaminius gaminančias, importuojančias ar realizuojančias įmones, jų firmos vardą, prekės ženklą ar veiklą tokia forma, kuri gali suklaidinti reklamos vartotojus dėl šios informacijos pateikimo tikrojo tikslo. Toks informacijos pateikimas visais atvejais laikomas paslėpta reklama, jei už ją apmokama ar kitaip atsilyginama.

Remiantis šio įstatymo 11 straipsnio 7 dalimi, Lietuvoje tabako gaminių reklama, o taip pat paslėpta reklama ir rėmimas, yra draudžiami.

Pagal šį įstatymą, reklama internete taip pat yra draudžiama.

„Tabako gaminių reklamos taisyklių pažeidimas užtraukia komercinės - ūkinės veiklos subjektams 5000 litų baudą, o šių reikalavimų pakartotinis pažeidimas - 10 000 litų baudą. Baudas už šiuos pažeidimus skiria Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės“¹⁹.

Alkoholio reklamą Lietuvoje riboja LR Alkoholio kontrolės įstatymas (2004 m. kovo 9 d.). Tačiau alkoholio reklama yra skiriama prie ribojamos informacijos. Tai reiškia, jog alkoholio reklama yra draudžiama tik iš dalies. LR Alkoholio reklamos įstatyme apibrėžiama, kad alkoholio reklama yra bet kokia forma ir bet kokiomis perdavimo priemonėmis skelbiama informacija, kuria siekiama daryti poveikį reklamos vartotojų pasirinkimui, susijusiam su alkoholio produktų įsigijimu, vartojimu, įmonių komercine, ūkine ar finansine veikla.

Kadangi ši informacija (reklama) apie alkoholį yra ribojama (reklama draudžiama laikraščių ir žurnalų viršeliuose, vaikų specializuotoje spaudoje, tam tikromis valandomis per radiją bei televiziją), tad alkoholio reklama internete susidurs su klausimu, koku būdu ir koku mastu reikia kontroliuoti alkoholio reklamos skleidimą.

Peržvelgus neleistinos komercinės informacijos reglamentavimą, galime padaryti išvadą, kad internete neleidžiama informacija yra to paties turinio kaip ir tradicinėje sferoje. Kalbant apie komercinę informaciją internete taip pat kyla jurisdikcijos problema, kyla problemų dėl skirtingai suvokiamos neleistinos reklamos apibrėžimų. Vis dėlto, esant šiems skirtumams, taip pat stebimos tendencijos, kurios nusako teisės unifikavimo procesą, kurį sukelia universali interneto prigimtis. Šią išvadą galime paremti receptinių vaistų reklamos reglamentavimo pavyzdžiu. Esant jurisdikcijos problemai, skirtingai reglamentuojama receptinių vaistų reklama pastūmėjo Europos Komisiją imtis iniciatyvos dėl receptinių vaistų reglamentavimo keitimo.

¹⁹ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. 195 P.

2. Skyrius. Atsakomybės už neleistiną turinį problema

2.1 Atsakomybė už nelegalaus turinio platinimą

Skaitmeninis tinklas iškėlė naujų klausimų ir diskusijų. Kas yra atsakingas už interneto erdvėje platinamą informaciją ir ar yra demokratiška laikyti interneto paslaugų teikėjus sąlyginai atsakingus už interneto turinį? Ar yra kokia nors kita išeitis iš padėties?

2.2. Interneto paslaugų teikėjai nėra atsakingi už interneto turinį, bet jie turi kontrolės teisę.

Kadangi internetas yra neribojamas valstybių sienų ir techniškai yra sudėtinga nustatyti asmenis, atsakingus už nelegalaus turinio platinimą, įvairiose pasaulio valstybėse buvo pabandyta už nelegalų interneto turinį bausti interneto paslaugų teikėjus arba net programinės įrangos gamintojus.

MGM Studio prieš Grokster, o taip pat KaZaA prieš Buma Stemra gali iliustruoti bandymus teisti ne tik interneto paslaugų, bet ir programinės įrangos kūrėjus.

Amerikos bei Europos teismai Grokster bei KaZaA bylose pasakė, jog programinės

įrangos teikėjai neturėjo pakankamai žinių apie nusizengimus ir kad pagrindinė programinės įrangos paskirtis nėra pažeidimų darymas.

Čia galima paminėti ir kitus bandymus interneto paslaugų teikėjus padaryti atsakingais už informacijos turinį internete. Tai CompuServe, Yahoo! ar America On-line bylos, kurios buvo susijusios su turinio reguliavimo klausimu. Šios bylos buvo kilusios dėl pornografijos ar rasistinio turinio, prie kurio buvo suteikta prieiga ar informacijos priegloba.

Praėjus ši etapą, tiek JAV, tiek Europoje buvo sukurta įstatyminė bazė, kuri iš principo interneto paslaugų teikėjus padaro neatsakingais už turinį, kuris yra jų serveriuose. Tačiau egzistuoja teisinių sąlygų, kurios interneto paslaugų teikėjams užtraukia atsakomybę.

Atrodo, kad teisiškai interneto paslaugų teikėjai neturėtų būti atsakingi už perteikiamą turinį. Nepaisant to, įstatymai nurodo variantus, kuomet interneto paslaugų teikėjai gali būti laikomi atsakingais už teikiamą turinį. Ir be to, interneto paslaugų teikėjams suteikiama tam tikrų galių, reguliuojant interneto turinį.

2.3. Interneto paslaugų teikėjų atsakomybės reguliavimas Amerikoje.

Pagal 1996 m. JAV Nepadorios komunikacijos aktą (Communications Decency Act (DCA)), interneto paslaugų teikėjai buvo apsaugoti nuo civilinių ieškinių. Sekcijoje 230 (c) (1) šis aktas suteikia imunitetą nuo deliktinės atsakomybės interneto paslaugų teikėjams: paslaugų, kurias jie platina, bet kurių turinį sukuria ne patys.

Interneto paslaugų teikėjai yra taip pat atleisti nuo bet kokios redakcinės turinio atsakomybės už turinį, kuriam jie suteikia prieglobą ar prie kurio leidžia priėjimą (*access*).

Kartu su įstatymine baze, JAV teismai pritaikė imuniteto nuostatą plečiančiuoju būdu. Pavyzdžiui, jie nurodė, kad prieglobos internete teikėjai nebus laikomi atsakingais, net jeigu jie turėjo žinoti apie neteisėtą turinį, netgi jeigu jie buvo įspėti apie šį faktą trečiosios šalies, kurios teisės buvo pažeistos platinant nelegalų turinį, ir netgi jeigu paslaugų teikėjui buvo sumokėta už nelegalių duomenų platinimą.

Tačiau interneto paslaugų teikėjų imunitetai nėra absoliutūs. Kai susiduriama su tokiais jautriais dalykais kaip vaikų pornografija, yra tikimasi, kad interneto paslaugų teikėjai bendradarbiaus su valdžios atstovais. 1990 metų Vaikų apsaugos nuo seksualinių išnaudotojų (Protection of Children from Sexual Predators Act) reikalauja, kad paslaugų teikėjai elektroninėje erdvėje praneštų apie akivaizdžius vaikų pornografijos atvejus teisėtvarkos vykdymo agentūroms. Kitaip jiems grės civilinė bauda nuo 50.000 dolerių pirmuoju kartu ir

100.000 dolerių po kiekvieno pakartotinio atvejo.

Be to, rankas veikti Amerikos interneto paslaugų teikėjams atriša ir Nepadarios komunikacijos akte esanti taip vadinama "gerojo samariečio" taisyklė. Ji sako, jog joks paslaugos teikėjas teikiantis bet kokią kompiuterinę paslaugą negali būti laikomas atsakingu už bet kokią savanorišką veiksmą padarytą geru tikslu, kad būtų sunaikinta prieiga prie medžiagos, kurią paslaugos teikėjas laiko nešvankia, nepadaria, išskirtinai smurtiška ar kitaip užgaulia, nepaisant to, ar tokia medžiaga yra konstituciškai ginama.

Be to, Nepadarios komunikacijos aktas nieko nesako apie autorių teises. Autorių teisių klausimas buvo išspręstas 1998 m. Skaitmeninio tūkstantmečio Autorių teisių akte. (Digital Millenium Copyright Act) (STATA). Skaitmeninio tūkstantmečio Autorių teisių aktas buvo papildytas 512 straipsniu prie 1976 m. Autorių teisių akto, kuriuo apribojama interneto paslaugų teikėjų atsakomybė, susiduriant su autorių teisių pažeidimais.

STATA yra mažiau palankus interneto paslaugų teikėjams negu bendras imuniteto režimas. Akte nurodomos atleidimas nuo atsakomybės, tačiau pridėjama ir naujų pareigų paslaugų teikėjams.

Informacijos prieglobos internete teikėjai yra atleisti nuo tiesioginės ar netiesioginės atsakomybės už autorių teisių pažeidimus, kai informacijos prieglobos paslauga teikiamas turinys atitinka tris sumuojamus kriterijus:

1. Informacijos prieglobos internete teikėjas neturi žinių, kad priglobiamas internete turinys yra pažeidžiančio turinio arba neturi priežasčių įtarti, kad jis priglobia internete pažeidžiančią teisę medžiagą veiksmi.
2. Jeigu teikėjas turi teisę ir galimybę kontroliuoti veiksmus, iš kurių gali kilti pažeidimas, jis negali tiesiogiai imti atlyginimo už veiksmus, kurie gali būti neteisėti.
3. Gavus tinkamą perspėjimą apie galimą pažeidimą, informacijos prieglobos teikėjas turi imtis skubių veiksmų ir nutraukti medžiagos tiekimą.

Čia pateiksime pavyzdį, kaip neteisingai naudojant interneto galimybes gali būti susiduriama su interneto spaudos laisvės suvaržymais ir cenzūra. Gali kilti klausimas, kaip interneto paslaugų teikėjai gali reaguoti į tokią jiems uždėtą atsakomybę dėl pažeidimų autorių teisių sferoje? Vienas galimas atsakymas, kad informacijos prieglobos internete teikėjai itin stropiai saugos savo serverius nuo autorių teisių pažeidėjų. Deja, tokia išėitis gali būti nepriimtina tiems klientams, kurie pasisako už tai, kad internete būtų išlaikytas tam tikras privatumas ir tam tikros laisvės ir kad internete nebūtų įvesta tam tikro lygio cenzūra. Be to, įstatyme minėtąją strategiją gali būti sunku įgyvendinti, kadangi interneto paslaugų teikėjai savo serveriuose gali laikyti labai daug informacijos. Netgi į pagalbą pasitelkiant tam tikras

technologijas, sukurtas specialiai informacijos peržiūrai, tai gali būti sunki ir papildomus kaštus kainuojanti paslauga. Ir netgi jeigu interneto paslaugų teikėjai galėtų patikrinti, kas įdėta jų serveriuose, kyla dar vienas klausimas, kaip jie atskirs, kuri būtent medžiaga pažeidžia autorių teises? Palikus nuošalyje aiškius atvejus (kai interneto svetainė aiškiai kviečia nemokamai gauti Microsoft Word kopiją), interneto paslaugų teikimo valdytojui (ar tam tikrai programai) bus sunku sužinoti, kuri medžiaga yra saugoma autorių teisėmis, o kuri - ne. Tarkime, kad turime internetinį laikraštį, kuris yra saugomas autorių teisėmis kaip duomenų bazė. Kaip elgsis interneto paslaugų teikėjas? Juk jis nežino, kokia medžiaga tame laikraštyje yra tikra, originali, o kuri nukopijuota nuo kito laikraščio (kitos duomenų bazės). Tiesiog žiūrėdamas į medžiagą šių dalykų taip paprastai negali atskirti. Padėtis iš situacijos gali susidaryti dvejopa: arba interneto paslaugų teikėjai nebus pajėgūs išimti nelegalios medžiagos iš savo serverių, arba bus išimtinėjama visa medžiaga, kuri gali pasirodyti įtartina, bet iš tikrųjų yra teisėtai paskelbta medžiaga. Pirmasis variantas palieka atvirus kelius kelti interneto paslaugų teikėjams teismines bylas, tuo tarpu antrasis variantas kelia cenzūros atsiradimo galimybes.

Interneto paslaugų teikėjai taip pat gali vengti atsakomybės reikalaudami žalos atlyginimo sutarčių iš savo klientų. Kitais žodžiais, interneto paslaugų teikėjai gali reikalauti iš kiekvieno kliento pasirašyti sutartį, kurioje bet kuris autorių teisių pažeidimas būtų laikomas kliento atsakomybe. Ir nors žalos atlyginimas sumažintų interneto paslaugų teikėjų atsakomybės sritį, tačiau nėra garantijos, kad šitokiu būdu būtų eliminuotos interneto paslaugų teikėjų rizikos.

Ką ši situacija reiškia vidutiniam interneto vartotojui? Analizė galėtų vystytis taip: kadangi autorių teisių pažeidimus eliminuoti naudojant savireguliaciją yra sudėtinga, interneto paslaugų teikėjai susiduria su neišvengiama rizika, kad bus pažeistos autorių teisės. Kitais žodžiais tariant, jie susiduria su rizika, kurios nepajėgia eliminuoti finansiškai efektyviomis priemonėmis. Mažesni interneto paslaugų teikėjai gali būti priversti pasitraukti iš verslo, jeigu atsakomybės rizika bus per didelė. Didesnieji interneto paslaugų teikėjai, kurie užima geresnes pozicijas ir turi geresnes sąlygas pasiruošti atsakomybės rizikai, turėtų sudaryti piniginius fondus teisininkams ir teismams. Kaip alternatyvą, šie interneto paslaugų teikėjai gali pradėti imti tam tikrą atsakomybės garantijos mokestį. Kiekviena strategija kainuoja pinigus. Šie kaštai galutinai bus perdėti vartotojui, o tai kiekvienam gali padidinti interneto vartojimo kaštus.

Taigi, esminis argumentas, kodėl siūloma panaikinti interneto paslaugų teikėjų atsakomybę už autorių teisių pažeidimus yra ta, kad šioji atsakomybė privers interneto paslaugų teikėjus vykdyti griežtą kontrolę savo klientų medžiagos atžvilgiu, taip naikinant atvirumo politiką ir galų gale vidutiniam interneto vartotojui gali pabrangti prieiga prie paties interneto.

Kita vertus, jeigu interneto paslaugų teikėjai nebus laikomi atsakingais už autorių teisių

pažeidimus, atsiras kita problema - interneto vartotojai susidurs su prastos kokybės medžiaga pateikiama internete. Autorių teisių savininkai tvirtina, kad toks nevaržomas piratavimas sumažins jų iniciatyvą gaminti savo produkciją. To rezultate turėsime "pigią" kultūrą, "pigią" ne menkinama prasme, kuria kartais vadinama populiarioji kultūra, bet pigią ta prasme, jog darbai, į kuriuos reikia investuoti pinigų nebeatsipirks ir nebus kuriami.

Kokį vaidmenį čia vaidina interneto paslaugų teikėjai? Interneto paslaugų teikėjai paprastai neprižiūri savo klientų veiklos, bet jie teikia įrangą, kuria klientai gali pasinaudoti, kad nukopijuotų saugomus darbus ir platintų juos padarydami juos viešai prieinamus. Taigi, interneto paslaugų teikėjų serveriai ir išteklių yra naudojami kopijuoti ir platinti neteisėtiems kūriniams, tačiau interneto paslaugų teikėjai dažnai neturi duomenų apie tokią vykdomą veiklą. Taigi, net ir jeigu interneto paslaugų teikėjai teikia įrangą autorių teisių nusižengimams daryti, jie negali būti už tai atsakingi. Kaip pavyzdį galime laikyti pieštukų gamintojus, kurie negali būti atsakingi už neteisingas knygas, parašytas tais pieštukais.

Kalbant apie trečią STATA sąlygą (gavus tinkamą išpėjimą, pranešanti apie pažeidimą, informacijos prieglobos internete teikėjas turi nedelsiant išimti medžiagą ar padaryti tą medžiagą neprieinama.) Atsižvelgiant į šią nuostatą, įstatymas numato ir pranešimo dėl išimamos medžiagos tvarką. Kada autorių teisių turėtojas atranda, kad jo(s) teisės yra pažeidžiamos, ji(s) apie tai turi įspėti interneto paslaugų teikėjo paskirtą atstovą. Interneto paslaugų teikėjas nedelsiant turi išimti medžiagą arba nutraukti prieigą prie jos, kitaip jis bus laikomas atsakingu už padarytą žalą. Interneto paslaugų teikėjai pašalinę medžiagą turi įspėti klientą, kad jo medžiaga buvo pašalinta.

Žvelgiant į šią procedūrą, būtų galima tvirtinti, kad medžiagos išėmimo tvarka nėra iki galo demokratiška, nes išėmimo procedūra vykdoma be teismo leidimo. Kita vertus, tinkamas išpėjimo mechanizmas ir sistema, leidžianti paduoti apeliaciją kompensuoja demokratijos stoką ir ištaiso situaciją.

2.4. Europos interneto paslaugų teikėjų atsakomybės reglamentavimas

Europoje atsakomybę už nelegalų turinį reglamentuoja Europos Sąjungos Elektroninės komercijos direktyva, kurią šalys narės į nacionalinę teisę turėjo implementuoti iki 2002 sausio 17 d.

Penkioliktame straipsnyje direktyva sako, kad Europos šalys narės iš principo neturėtų kelti interneto paslaugų teikėjams įpareigojimų stebėti informacijos, kurią jie transliuoja ar saugo. Taip pat neturėtų kelti įpareigojimo ieškoti nelegalaus turinio elektroniniame tinkle.

Dvyliktame direktyvos straipsnyje sakoma, jog „paprasto perdavimo kanalo“ (*mere conduit*) paslaugos teikėjai nėra atsakingi už turinį, kurį perduoda, jeigu nėra sudalyvavę nei viename iš šių veiksmų:

- neinicijuoja perdavimo
- neparenka perduodamos informacijos gavėjo
- neparenka ir nekeičia perduodamos informacijos

Tryliktas direktyvos straipsnis reglamentuoja spartinimą (*caching*). Paslaugų teikėjas nėra atsakingas už perduodamas paslaugas, jeigu įvykdo šias sąlygas:

- teikėjas nekeičia informacijos
- teikėjas laikosi prieigos prie informacijos sąlygų
- teikėjas laikosi taisyklių dėl informacijos atnaujinimo, nurodytų verslo srityje priimtiniu ir plačiai naudojamu būdu.
- teikėjas nekliudo teisėtai naudoti technologiją, kurią verslas pripažįsta ir plačiai naudoja, siekdamas gauti duomenų apie informacijos naudojimą; ir
- teikėjas skubiai imasi priemonių panaikinti arba atimti galimybę pasiekti informaciją, kurią saugojo, sužinojęs, kad pradinis perdavimo šaltinis pašalintas iš tinklo arba atimta galimybė jį pasiekti arba kad jį pašalinti arba atimti galimybę jį pasiekti įsakė teismas arba administracinė institucija.

Ir 12, ir 13 straipsniai neturi įtakos teismo arba administracinės institucijos galimybei vadovaujantis valstybių narių teisinėmis sistemomis reikalauti, kad paslaugų teikėjas nutrauktų pažeidimą arba užkirstų jam kelią.

Keturioliktas direktyvos straipsnis apibrėžia informacijos prieglobos paslaugas. Čia sakoma, kad teikėjas nebus atsakingas už informaciją, saugomą teikiant informacijos prieglobos paslaugas šiais atvejais:

- teikėjas neturi faktinių žinių apie neteisėtą veiklą arba informaciją ir reikalavimų atlyginti žalą atžvilgiu nežino apie faktus ar aplinkybes, rodančias, kad verčiamasi neteisėta veikla arba teikiama neteisėta informacija; arba
- teikėjas, gavęs tokių žinių arba apie tai sužinojęs, nedelsdamas panaikina šią informaciją arba atima galimybę ją pasiekti.

Pagrindinės tam tikromis aplinkybėmis galinčios iškilti tokio reglamentavimo pasekmės jau buvo aprašytos nagrinėjant Amerikos interneto paslaugų teikėjų atsakomybę.

Be to, Europos Sąjungos interneto paslaugų teikėjų atsakomybės reglamentavimas skiriasi nuo Amerikos šalių reglamentavimo šiuo aspektu: Europos paslaugų teikėjų atsakomybės reglamentavimas neskaido nelegalaus turinio į intelektinę nuosavybę ir „likusį turinį“, tuo tarpu

JAV teisės aktai yra atskiri tiek intelektinei nuosavybei, tiek visam kitam nelegaliam turiniui.

Taip pat matoma, kad JAV teisės aktai už intelektinės nuosavybės pažeidimus internete paslaugų teikėjams nustato daugiau atsakomybės, nei už „likusį“ interneto turinį.

Vis dėlto ir Europoje, nors intelektinė nuosavybė internete yra saugoma lygiai su visu kitu interneto turiniu, autorių teisių pažeidimai irgi yra atskirai reglamentuojami teisės aktuose. Šiuose teisės aktuose taip pat yra apibrėžiama interneto paslaugų teikėjų atsakomybė.

Europos Sąjungos Autorių teisių direktyvos 2001/29/EB, priimtos 2001 gegužės 22d. įžanginiame 59 punkte yra sakoma, kad ypatingai skaitmeninėje aplinkoje interneto paslaugų teikėjų paslaugomis gali pasinaudoti tretieji asmenys. Daugeliu atveju patogiausia, kad interneto paslaugų teikėjas yra priimtinausioje pozicijoje, kad būtų užkirsta nelegali veikla. Todėl, atsižvelgiant į kitas esančias priemones bei sankcijas, autorių teisių savininkas turi turėti galimybę paduoti ieškinį prieš interneto paslaugų teikėją, kurio paslaugos leidžia platinti saugomą autorių teisių darbą.

Įžanginiame punkte taip pat sakoma, kad ši galimybė turėtų būti suteikiama, neatsižvelgiant į direktyvos penktąjį straipsnį.

Penktas direktyvos straipsnis vadinasi „Išimty“ ir jame yra nurodomos kūrinių naudojimo be autoriaus sutikimo būdai. Pirmame punkte yra sakoma, kad kai techniniam perdavimui, reikalingas laikinas kūrinių atgaminimas (kai šis perdavimas yra technologinio proceso dalis) ir kai perduoda interneto paslaugos teikėjas trečiosioms šalims, šis procesas nereikalauja autoriaus sutikimo.

Įžanginiame punkte nr. 59 taip pat sakoma, kad sąlygos ir būdai, kaip iškelti ieškinį yra paliekama nuspręsti šalims narėms.

Vis dėlto, taikoma Elektroninės komercijos direktyva, iš principo atleidžianti interneto paslaugų teikėjus nuo atsakomybės.

Ir Europos atveju, taip pat kyla klausimas: ar ši sistema yra savireguliacija ar cenzūra. Interneto paslaugų teikėjai gali pašalinti informaciją, kurios turinys gali būti įtariamas nelegalumu, be kreipimosi į teismą ir be konsultacijos su turinio teikėju.

Ir vėlgi iškyla klausimas, ar toks reguliavimas nesuteikia progos įvesti „nematomą“ cenzūrą.

„Nematoma“ cenzūra galima laikyti žodžio laisvės suvaržymus tuomet, kai konstituciškai žodžio laisvė yra įtvirtinama, tačiau sudaromos sąlygos valstybės valdžiai kontroliuoti spaudos turinį. Pavyzdžiui tokia sistema akivaizdžiai egzistavo daugelyje 19 a. valstybių. Tuo metu iš spaustuvininkų buvo reikalaujama užstato, kadangi jie buvo laikomi atsakingais, kad nebūtų spausdinami neleistino turinio kūriniai. Šis kontrolės modelis savo struktūra gali kažkuo priminti ir dabartinius bandymus atsakomybę nuo turinio kūrėjo perkelti link techninio turinio interneto

paslaugos teikėjo.

2.5. Interneto paslaugų teikėjų atsakomybės reglamentavimas Lietuvoje

Lietuvoje Elektroninės komercijos direktyva buvo implementuota LR Ūkio ministro įsakymu dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos teikimo vidaus rinkoje reglamentavimą pagal direktyvą. (2002 m. balandžio 10d.). Šiame įsakyme dėl interneto paslaugų teikėjų atkartojamos Elektroninės komercijos direktyvos nuostatos.

Interneto paslaugų teikėjų atsakomybę reglamentuoja ir 2003 metų kovo 5 dienos Vyriausybės nutarimas dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos tvarkos patvirtinimo. Nutarime sakoma, kad už interneto tinklalapio turinį atsako to interneto tinklalapio įkūrėjas (valdytojas). Kai interneto tinklalapio įkūrėjas ir valdytojas nėra tas pats asmuo, už interneto tinklalapio turinį atsako valdytojas. Aptariamame Vyriausybės nutarime taip pat sakoma, kad:

12. Informacijos prieglobos paslaugų teikėjas atsako už informaciją, kurią saugo interneto tinklalapio įkūrėjo (valdytojo) ir (arba) paslaugų gavėjo prašymu, tik šiais atvejais:

12.1. jeigu jis teikia paslaugas turėdamas faktinių žinių apie šios Tvarkos pažeidimus, vykdomus naudojantis jo teikiamomis paslaugomis arba naudojant jo tarnybinę stotį;

12.2. jeigu jis, sužinojęs apie tarnybinėje stotyje laikomą neskelbtiną informaciją, nedelsdamas jos nepanaikina arba nenutraukia prieigos prie jos, atsižvelgdamas į šios Tvarkos 14 punkto nuostatas.

Tačiau interneto paslaugų teikėjai ne vieninteliai kontroliuoja interneto turinio sklaidą. Jie taip pat turi pareigą operatyvinės veiklos subjektams, turintiems teismo sprendimą arba pagal numatytą tvarką, leisti naudotis savo telekomunikacijų tinklais ir kontroliuoti telekomunikacijų tinklais perduodamą informaciją.

Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatymo (2004 04 15) 29 str. numato galimybę verstis telekomunikacijų veikla (įskaitant ir interneto paslaugų teikimą) be išankstinio valstybės institucijų leidimo, su sąlyga, kad būtų laikomasi šio įstatymo ir kitų Lietuvos Respublikos teisės aktų reikalavimų. Perduodamos informacijos turinio kontrolė numatyta Lietuvos Respublikos Elektroninių ryšių įstatymo 77 straipsnio 3 dalyje numato, kad : „Kai yra motyvuota teismo nutartis, ūkio subjektai, teikiantys elektroninių ryšių tinklus ir (ar) paslaugas, privalo sudaryti techninę galimybę operatyvinės veiklos subjektams įstatymų nustatyta tvarka, o ikiteisminio tyrimo įstaigoms – Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka, kontroliuoti elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos turinį. Tam reikalinga įranga įsigyjama ir išlaikoma

valstybės lėšomis“.

Šio įstatymo 1 straipsnis taip pat numato, kad ūkio subjektai, teikiantys elektroninių ryšių tinklus ir (ar) paslaugas, turi teisę fiksuoti ir saugoti elektroninių ryšių įvykius ir jų dalyvius tik tiek, kiek yra būtina šių ūkio subjektų ūkinei veiklai užtikrinti. Tokiu būdu telekomunikacijų operatoriams suteikta galimybė savo nuožiūra kontroliuoti perduodamos informacijos turinį, su sąlyga, kad perduodamos informacijos turinys neprieštarautų galiojantiems įstatymams.

Taigi, telekomunikacijų operatoriai gali patys nuspręsti, ar fiksuoti turinį, ar ne.

Europoje, galimybė nefiksuoti perduodamo turinio, yra tapusi kai kurių interneto paslaugų teikėjų verslo modeliu.

2.6 Interneto paslaugų teikėjo atsakomybės byla Lietuvoje.

Viena žymiausių pastaraisiais metais vykstančių bylų dėl žodžio laisvės ir kitų laisvių santykio internete Lietuvoje - tai „Kavkazcenter“ byla, kurioje atsakovas - interneto prieglobos teikėjas.

Iš vienos pusės interneto svetainė „Kavkazcenter“ (www.kavkazcenter.com) naudojosi žodžio laisvės teise, kurią suteikia Lietuvos Konstitucija ir kiti Lietuvos teisės aktai. Kita vertus, Lietuvos Konstitucija draudžia religinės ir nacionalinės neapykantos kurstymą.

Būtina pažymėti, kad nors interneto svetainės turinys buvo valdomas ne iš Lietuvos, į teismą buvo paduotas interneto paslaugų teikėja - bendrovė „Elneta“, kurios serveryje buvo laikoma čečėnų interneto svetainė "Kavkazcenter". Ją Valstybės saugumo departamentas (VSD) 2003 metų birželį buvo uždaręs kaip kurstančią nacionalinę ir religinę nesantaiką. Bendrovės vadovui R. Pašiui buvo iškelta administracinė byla.

2003 metų rugpjūčio 6 dieną svetainė vėl atnaujino veiklą. 2003 rugsėjį teismas svetainės uždarymą pripažino neteisėtu, o administracinę bylą R. Pašiui nutraukė. VSD tokį sprendimą apskundus, byla pasiekė Vyriausiąjį administracinį teismą, kuris grąžino ją iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teisme.

2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo - R. Pašys yra informacijos prieglobos paslaugų teikėjas ir privalo nutraukti prieigą prie tarnybinėje stotyje esančios kontraversiškos informacijos.

Administracinės bylos Nr. 6-1-08/04 nutartyje Vilniaus miesto antrasis apylinkės teismas

2004-03-29 nustatė, kad:

„Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 290 patvirtino Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarką (toliau - Tvarka), kurios 6, 7 ir 8 skyriuose kalbama apie atsakomybę už interneto tinklalapio turinį (Tvarkos 6 skyrius) ir informacijos prieglobos paslaugų teikėjų pareigas (Tvarkos 7 skyrius) bei Valstybės institucijų pareigas (Tvarkos 8 skyrius). Šių skyrių turinys nurodo, kad pagal policijos nustatytus pažeidimus (Tvarkos 16p.) informacijos paslaugų teikėjas privalo nutraukti prieigą prie tarnybinėje stotyje esančios informacijos tuo atveju, jei jis sužino apie tarnybinėje stotyje saugomą neskelbtiną informaciją, o prieigą nutraukti techniškai yra įmanoma (Tvarkos 12.2p., 14 p.). Sužinojimo faktu laikomas Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos pranešimas apie nustatytą pažeidimą. Taip pat pagal šią Vyriausybės nutarimu patvirtintą tvarką (14.2p.) - ne tik teismas sprendžia, ar viešosios informacijos rengėjas ar platintojas privalo sustabdyti arba nutraukti veiklą. Teismo nuomone, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintos Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos 6, 7 ir 8 skyriai ta apimtimi, kur ribojama viešosios informacijos platintojų veikla, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 daliai, kurioje numatyta, kad laisvė reikšti savo įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, bei Visuomenės informavimo įstatymo 53 straipsnio pirmajai daliai, kurioje nurodoma, kad viešosios informacijos rengėjo ir (ar) platintojo veiklą gali laikinai sustabdyti arba nutraukti viešosios informacijos rengėjo ir (ar) platintojo savininkas savo iniciatyva arba teismas, jeigu viešosios informacijos rengėjas ir (ar) platintojas pažeidžia šio įstatymo nuostatas“.

Po šio sprendimo, Vilniaus miesto 2-osios apylinkės teismas Konstitucinio Teismo paprašė išaiškinti, ar 2003 metų kovo 5 dienos Vyriausybės nutarimas dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos tvarkos patvirtinimo neprieštarauja LR Konstitucijai ir LR Visuomenės informavimo įstatymui.

Kaip jau buvo minėta, Konstitucijos 25 straipsnis užtikrina žmogaus teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Pagal šį straipsnį „laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu“. Visuomenės informavimo įstatymas skelbia, kad teisę uždaryti visuomenės informavimo priemonę turi tik teismas.

„Kavkazcenter“ Lietuvoje veikė nuo 1998 metų. 2004 metų rugpjūčio mėnesį svetainės serveris buvo konfiskuotas pakartotinai.

Pagal VSD išplatintą medžiagą, pareigūnai vadovavosi teisės aktais, leidžiančiais laikinai, kol vyksta tyrimas, nutraukti interneto svetainės veiklą, jeigu „akivaizdžiai platinama

terorizmą propaguojanti ir tautų nesantaiką kurstanti medžiaga“.

Taip pat Valstybės gynimo tarnyba (VGT) nusprendė, kad minėtosios svetainės veikla turi būti nutraukta, nes propaguoja terorizmą ir tautinę nesantaiką VSD pranešė, kad kreipėsi į Seimą, prašydamas numatyti griežtą atsakomybę už terorizmo idėjų propagavimą ir jo kurstymą, taip pat grąžinti baudžiamąją atsakomybę už karo propagandą.

Departamento atstovų nuomone, kavkazcenter.com stoties veikla pastaruoju metu vertintina kaip provokacinė Lietuvos atžvilgiu, todėl pradėtas tyrimas dėl kokių motyvų ir paskatų yra sudaromos galimybės propaguoti terorizmą iš Lietuvos teritorijos.

VSD jau 2003 m. mėgino nutraukti šio čečėnų rėmėjų portalo veiklą Lietuvoje, bet byla vis dar likusi neišspręsta, ir dabar laukiama Konstitucinio Teismo išaiškinimo. Konstitucinis Teismas paskelbė, jog paankstins bylos nagrinėjimo datą.

Per tą patį kelerių metų laikotarpį „Kavkazcenter“ buvo bandoma palaikyti kitose šalyse laikomuose serveriuose. Šios šalys buvo: JAV, Estija, Didžioji Britanija ir kitos. 2004 09 07 leidinyje „Naujoji komunikacija“²⁰ pasirodė interviu su „Kavkazcenter“ informacinės tarnybos vadovu Visami Tutujevu. Anot V. Tutujevo, priežastis, kodėl svetainė nebuvo palaikoma kitose valstybėse - tai ne įstatymų neatitinkanti rasinės, etninės nesantaikos bei terorizmo kurstymas, bet staiga pakeltos informacijos palaikymo serveryje kainos.

2004 metų spalio mėnesį Lietuvos Respublikos Seime buvo įregistruotas įstatymo projektas, kuriuo dalis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimo Nr. 290 dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos būtų perkelta į Visuomenės informavimo įstatymą.

Kaip numatyta projekte, už elektroninės visuomenės informavimo priemonės turinį atsako jos įkūrėjas ar valdytojas. Informacijos prieglobos paslaugų teikėjas atsako už informaciją, kurią saugo elektroninės visuomenės informavimo priemonės įkūrėjo (valdytojo) arba paslaugų gavėjo prašymu, jeigu, sužinojęs apie tarnybinėje stotyje laikomą neskelbtiną informaciją, nedelsdamas jos nepanaikina arba nenutraukia prieigos prie jos, nors techniškai tai padaryti yra įmanoma

Seimui priėmus siūlomas pataisas, jos galėtų būti taikomos čečėnų interneto svetainei kavkazcenter.com, kuri anksčiau transliuota iš Lietuvos, o šiuo metu (2004 11 04) transliuojama iš Švedijos ir Suomijos.

Nors sprendimas uždaryti Kavkazcenter svetainę buvo paremtas galiojančiais Lietuvos teisės aktais, tačiau tai, kad šiuo metu svetainė veikia senas demokratijos tradicija turinčiose

²⁰ Kaminskas D. Pabėgę į internetą // Naujoji Komunikacija. 2004 09 07/
http://nkm.lt/index.php?lst=article&action=view_article&id=708, prisijungimo data 2004 10 29

šalyse (Švedija, Suomija) parodo, kad politinė atmosfera taip pat turi reikšmės teisės aktų taikymui.

3. Skyrius. Savireguliacija ir nelegalus turinys

3.1 Kova su nelegaliu interneto turiniu

Socialiniai santykiai internete yra skirtingi nei socialiniai santykiai tradicinėje erdvėje. Todėl sprendžiant kylančias nelegalaus turinio problemas prieinama išvados, kad savireguliacijos ir teisinio reguliavimo darinys kol kas yra geriausia išeitis iš susiklosčiusios situacijos.

1999 metais Europos Sąjungoje buvo imtasi įgyventi Saugesnio interneto programą. Nuo 1999 iki 2004 metų Saugesnio interneto programa numatė keturias pagrindines užduotis: 1. Sukurti Europoje vieningą „karštosios linijos“ (*hotline*) sistemą, kurią būtų galima naudoti pranešant apie nelegalaus turinio atvejus internete. 2. Skatinti savireguliaciją. 3. Skatinti filtruojančios bei reitinguojančios programinės įrangos kūrimą, šią įrangą išbandyti ir pritaikyti.. 4. Skatinti visuomenės susidomėjimą šiomis problemomis bei ją motyvuoti prisidėti prie saugesnio interneto kūrimo.

Europos Komisija pat yra patvirtino programą 2005 - 2008 metams, kuri vadinasi Saugesnis internetas plus. Šios programos tikslai apims ir naujausias internetines technologijas, tokias kaip mobilusis ryšys, plačiąjuostis ryšys, *online* žaidimai, „*peer - 2 - peer*“ failų perdavimai ir kitokios esamo laiko (*real time*) komunikacijos, kaip kad pokalbių kambariai (*chat*) bei esamo laiko žinučių perdavimas (*instant messaging*). Taip siekiama užtikrinti vaikų bei mažumų teises stabdant nelegalų ir ribojamą turinį²¹. Šių veiksmų bus imtasi tam, kad būtų užtikrintas platesnis apsaugos spektras. Kuriant programą ypatingas dėmesys kreiptas į tokias problemas kaip vaikų pornografija, rasizmas bei nelegalus elektroninis paštas.

Naujasis planas Saugesnis internetas plus taip pat numato keturis tikslus, kovojant prieš nelegalaus turinio platinimą.

²¹ Proposal for follow - up programme 2005 - 2008 (Safer Internet Plus)
http://europa.eu.int/information_society/programmes/iap/text_en.htm, prisijungimo laikas 2004 10 18

1. Prieš nelegalų turinį kovojama tobulinant „karštųjų linijų“ mechanizmus. Jie sudaro galimybę informacinės visuomenės paslaugų vartotojams pranešti apie nelegalų turinį, o šie pranešimai toliau nukreipiami atitinkamoms institucijoms. Šiuo metu Europos šalyse veikia asociacijos Inhope „karštosios linijos“. Iš viso ši asociacija yra įsteigusi 20 „karštųjų linijų“ įvairiose pasaulio šalyse: JAV, Australijoje, Taivane, Pietų Korėjoje, Europos Sąjungoje (Vokietija, Belgija, Prancūzija, Lenkija, kt.).

Šiame magistro darbe buvo aptartas interneto turinys, kurstantis rasinę neapykantą. Inhope asociacija apskaičiavo, jog iš 272 000 pranešimų, gautų 2003 - 2004 metais apie nelegalų turinį, 10 000 buvo susiję su rasine neapykanta.²²

Svarbiausias vieningo „karštųjų linijų“ tinklo privalumas yra tas, kad gavus medžiagą apie pažeidimą, yra blokuojamas nelegalus turinys, apie jo buvimą yra pranešama teisėsaugos organams. Taip pat šių funkcijų vykdymas yra tarptautinio lygmens. Tam, kad linijos galėtų efektyviai veikti, būtina sukurti šių linijų veiklai teisinę aplinką, kad nekiltų kliūčių, šių linijų veiklai.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 03 05 nutarime Nr. 290 dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtino informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo sakoma, jog: „Policijos departamentas prie Vidaus reikių ministerijos turi užtikrinti tinkamą skirtų specialaus telefono numerio ir elektroninio pašto dėžutės veikimą, kad suinteresuoti asmenys galėtų pranešti apie šios Tvarkos pažeidimus.

Nustatęs Tvarkos pažeidimą, informuoti Informacinės visuomenės plėtros komitetą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kitas suinteresuotas institucijas, o jeigu pažeidimą padarė elektroninė visuomenės priemonės - pranešti Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai, žurnalistų etikos inspektoriui.

Apie nustatytą pažeidimą pranešti informacijos prieglobos paslaugų teikėjui arba tinklo administratoriui“.

Specialią elektroninę pašto dėžutę, per kurią galima pranešti apie neleistiną turinį internete kuruoja Nusikaltimų elektroninėje erdvėje tyrimų skyrius (NEETS). Elektroninėje svetainėje <https://www.cyberpolice.lt> galima palikti pranešimą apie šiuos atvejus:

1. Pranešti apie nusikaltimą
2. Pranešti apie įtartina veiklą
3. Pranešti apie neteisėtą, neetišką ir nemoralią veiklą
4. Paprašyti pagalbos rūpimu klausimu

²² The Operational Experience of the European Internet Complaint Hotlines//Press Release: 2004 06 16// http://www.inhope.org/en/news/press_release.php?id=20040618 , prisijungimo laikas 2004 11 05

5. Paprašyti pagalbos apie pasikeitimus rūpimu klausimu
6. Paprašyti naujos informacijos rūpimu klausimu
7. Pranešti apie papildomus įrodymus, susijusius su vykdomu tyrimu

Pranešimą galima palikti ir anonimiškai, ir prisistatant. Pranešimo pildymo puslapyje taip pat prašoma nukopijuoti ir įklijuoti įtariamą medžiagą.

NEETS pareigūnai taip pat vykdo šias funkcijas:

1. Vykdo elektroninę žvalgybą tinkluose
2. Vykdo ikiteisminius tyrimus Pagal Lietuvos baudžiamojo kodekso XXX skirsnyje numatytus straipsnius
3. Atlieka ikiteisminius tyrimus veikų, kurios padarytos panaudojant kompiuterį kaip įrankį, dėl veikų, kuriose kompiuteris yra kaip nusikaltimo objektas, arba dėl veikų, kuriose objektas yra kompiuteriniai duomenys, taip pat dėl kitų veikų, įvykdomų elektroninėje erdvėje
4. Pagal savo kompetenciją atlieka tyrimus dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 03 05 nutarime Nr. 290 dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo numatytos tvarkos pažeidimų
5. Pagal kompetenciją atlieka operatyvinį tyrimą
6. Duomenų apsaugos klausimais bendradarbiauja su kitų užsienio šalių teisėsaugos institucijomis
7. Ruošia ir teikia pasiūlymus dėl teisinės bazės tobulinimo tiriant nusikaltimus, vykdomus elektroninėje erdvėje.

Peržvelgus vykdomos NEETS veiklos spektrą, atrodo, kad tokiu būdu Lietuvoje yra išsprendžiama problema, kai kalbama apie linijos ir teisėtvarcos institucijų bendradarbiavimą. Taip pat nebelieka tų nesusipratimų, kurie kyla valstybėms, kuriose kuriasi nuo teisėtvarcos institucijų nepriklausančios „karštosios linijos“, o taip pat privačios linijos. Problemų šiais atvejais kyla tuomet, kai susiduriama su asmens duomenų bei nelegalios informacijos laikymo klausimais. Dauguma valstybių draudžia nelegalios informacijos laikymą savo serveriuose, tuo tarpu į „karštųjų linijų“ serverius tokia informacija gali patekti, kai apie jos buvimą praneša interneto vartotojai arba tokia informacija yra surandama aktyvių nelegalios informacijos ieškyklių. Tokiu atveju valstybės turi kreipti ypatingą dėmesį į „karštųjų linijų“ reglamentavimą.

Kita vertus, kaip kad Lietuvoje, kai informaciją apie pažeidimus internete renka Policijos departamentas, susiduriama su klausimu, kaip efektyviai šios institucijos sugebės bendradarbiauti su kitomis „karštosiomis“ linijomis tiek šalies viduje, tiek užsienyje, kadangi internetas – tai darinys, kurio neriboja valstybės sienos.

JAV Pagrindinio žvalgybos inspektoriaus administracijos darbuotojas Ralphas

McNamara straipsnyje „Wired: IG Hotlines going Online“ publikuotame The Journal of Public Inquirer sakoma, kad „karštųjų linijų“ efektyvumas dažnai gali priklausyti nuo to, kokia tarnyba yra įsteigusi internetinę „karštąją liniją“. Jeigu ši tarnyba yra didelė ir tiria rezonansines bylas, yra daugiau galimybių, kad jos įsteigta „karštoji linija“ bus efektyvesnė už nežinomos tarnybos steigiamas linijas. Straipsnyje taip pat sakoma, kad „karštųjų linijų“ internete efektyvumas taip pat priklauso ir nuo tinkamo „karštųjų linijų“ pateikimo visuomenei, reklamos būdų.

Čia taip pat verta paminėti R. McNamaros straipsnyje minimą faktą, kad tik pagal 5 proc. iš visų tradicinėmis telefoninėmis „karštosiomis linijomis“ jų tarnyboje gaunamų pranešimų būna pradėti tyrimai. Todėl kyla klausimas, ar pasitelkus dar vieną pranešimo įrankį – karštąsias linijas internete – nebus švaistomos tyrėjų laiko sąnaudos ir jeigu bus „karštosios linijos“ pasitelkiamos kaip interneto turinio savireguliacijos mechanizmas, ar nebus grėsmės, kad iš interneto bus pašalinta dalis teisėtai laikomo turinio?

„Karštosios linijos“ ir savireguliacija pasižymi tuo, jog teisminė valdžia lieka nuošalyje, o sprendžiant nelegalaus turinio klausimus tenka pasikliauti specialistais, dirbančiais „karštosiose linijose“.

Šalyse, kur linijos yra privačios, linijų kūrėjams tenka spręsti dar vieną teisinę problemą - tai darbuotojų ir linijos savininkų atsakomybės klausimas. Kadangi nuo darbuotojų kompetencijos gali priklausyti, ar tam tikros informacijos teikimas bus sustabdytas, ar ne. Taigi, šiuo atveju svarbu nustatyti pavaldumo ir atskaitomybės ribas.

Be to, Europos Sąjungos institucijose diskutuojama apie galimybes reglamentuoti procedūras, kuriomis pranešama apie nelegalaus turinio egzistavimą turinio savininkui ir turinio blokavimo faktas. Toliau sektų galimybė blokuoto turinio savininkui kreiptis į teismines institucijas, jeigu būtų siekiama apginti savo teises.

Toks modelis šiuo metu yra numatytas JAV teisės aktuose, kai kalbama apie intelektinės nuosavybės pažeidimus internete.

Ankstesniuose skyriuose buvo užsiminta, kaip yra sprendžiamas interneto prieglobos teikėjų atsakomybės klausimas. Iš principo interneto prieglobos teikėjai yra laikomi neatsakingais už nelegalų turinį. Tačiau kai kalbame apie „karštąsias linijas“ turime pažymėti, kad kuo linijos yra aktyvesnės ir gyvybingesnės, tuo daugiau atsakomybės tenka interneto prieglobos teikėjams.

Visgi, laikoma, kad: „internetu „karštosios linijos“ yra vienas iš būdų kaip padidinti vartotojų pasitikėjimą internetu ir paskatinti tikėti atsakomybe internete apskritai“.²³

²³ Legal Issues With Regard To The Action Of The Hotlines In The Battle Against Child Pornography on the Internet// <http://www.protegeles.com/informes/Deliverable1.pdf>, prisijungimo data 2004 09 07

Europos Komisija siūlo finansuoti bendrų bei individualių „karštųjų linijų“ kūrimą.

2. Kova su nepageidaujamu bei žalingu turiniu. Ši programos dalis skirta tam, kad interneto vartotojai būtų įgalinti blokuoti gaunamą turinį, kurio jie nepageidauja arba kuris yra žalingas. Ši programos dalis apima filtruojančią įrangą bei reitingavimo sistemas.

Nors „karštosios linijos“ yra interneto savireguliacijos dalis, tačiau vien jų neužtenka, kad būtų užkirstas kelias nelegaliam interneto turiniui.

Reitingų sistema pasižymi tuo, jog interneto puslapiai yra vertinami pagal tam tikrus kriterijus apie puslapyje pateikiamą informaciją. Įvertinus kriterijus - puslapiai priskiriami tam tikrai informacinei kategorijai. Tuo tarpu galutinio vartotojo filtruojanti įranga atsižvelgiant į vartotojo pasirinktą saugumo standartą atrenka ir pateikia tik leistinas svetaines.

Tačiau kadangi internete valstybių nacionaliniai įstatymai nustato skirtingas neleistinum ribas, todėl ir reitingavimo kriterijai kiekvienoje valstybėje gali skirtis. Kadangi internetas yra besienė erdvė, tad kitoje šalyje pagal nacionalinius įstatymus sureitinguota informacija gali prasilenkti su užsienio šalies ribojamos informacijos kriterijais.

Visų pirma reitingavimas ir filtravimas turi padėti apsaugoti vaikus bei mažumas nuo būtent žalingo ir neleistino turinio. Visų antra, tai savireguliacijos dalis, ir šitokiam interneto turinio ribojimui yra pritariama daugelyje šalių. Manoma, kad filtravimo sistemos yra išėitis kontroliuojant ribojamą informaciją. Ribojama informacija nėra neleistina, bet nerekomenduojama vaikams ir mažumoms. Reitingavimo ir filtravimo sistema turėtų tapti pakaitalu tradicinėje erdvėje egzistuojančiam reikalavimui atitinkamai žymėti ribojamą informaciją. Štai Lietuvos Vyriausybės nutarime Nr. 290 dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtino informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo, sakoma, kad: „ribojama viešoji informacija gali būti pateikiama elektroninėse visuomenės informavimo priemonėse arba kituose interneto tinklalapiuose tik tinkamai pažymėta, kaip numatyta Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 2 d. nutarimu Nr. 681 (Žin., 2004, Nr. 89 - 3281). Draudžiama informaciją, kuri yra ribojama, skelbti ir platinti, laikyti laisvai prieinamą Lietuvos Respublikos teritorijoje esančiose tarnybinėse stotyse, skleisti elektroninėse konferencijose, siųsti elektroniniu paštu neapibrėžtam gavėjų skaičiui arba kitaip platinti viešojo naudojimo kompiuterių tinkluose, kai informacija, kuri ribojama skelbti ir platinti, gali tapti laisvai prieinama nepilnamečiams“.

Po Vokietijoje vykusios Compuservis bylos, Compuservis kompanija savo klientams ėmė naudoti filtruojančią programinę įrangą visiems savo klientams Vokietijoje ir tiems klientams

kitose šalyse, kurie pageidavo, kad tokia įranga būtų naudojama. Daug interneto paslaugų teikėjų siūlo filtruojančios įrangos teikimo paslaugas, taip įgalindami savo vartotojus naudoti savanorišką cenzūrą. Šios priemonės taip pat įgalina tėvus apsaugoti vaikus nuo žalingo turinio informacijos ir žiniasklaidos. Žiniasklaida, skirta suaugusiai auditorijai gali būti pasiekama tik tėvams naudojantis slaptažodžiais.

Tuo tarpu čia kyla teisinio reguliavimo klausimas - ar reitingavimas bei filtravimas turi būti privalomas, ar savanoriškas. Ar reitingavimą, remiantis savireguliacijos principu turi atlikti interneto paslaugų teikėjai, ar reitingus savanoriškai pasiskirti turėtų patys puslapių kūrėjai? Šis klausimas yra aktualus, nes bet kuriuo atveju reitinguojant filtruojant informaciją, turi būti užtikrinti žodžio laisvės reikalavimai bei neturi būti peržengtos informacijos ribojimo ribos, kurios galėtų stabdyti informacinės visuomenės vystymąsi.

3. Viena iš interneto savireguliacijos projekto dalių - Europos savireguliacijos kodeksas internetui. 2004 birželio 24 dieną Liuksemburge Europos Komisija sukvietė interneto prieglobos teikėjus bei verslo atstovus aptarti būsimam kodeksui, ypatingai kreipiant dėmesį į nuostatas, reglamentuojančias mažumų teises. Europos savireguliacijos kodeksas internetui turėtų pakeisti iki šiol galiojančius nacionalinius savireguliacijos kodeksus ir taip suvienodinti savireguliacijos klausimus visoje Europoje.

Kuriant savireguliacijos kodeksą numatyta, kad interneto paslaugų teikėjai bus ženklinami vizualiai matomu „kokybiško puslapio“ ženklu. Tai leis atskirti interneto paslaugų teikėjus, kurie vadovaujasi kodeksu ir jų serveriuose laikomai informacijai taip pat yra keliami kokybės reikalavimai bei saugaus turinio ženklinimo procedūros.

Ši savybė reikšminga, kai į vieną derinį susipina „aukštosios“ technologijos, greitas duomenų perdavimas bei valstybių sienų nebuvimas. Komisija turėtų sukurti duomenų tarp valstybių platformą, kurioje nacionalinės valstybės keistųsi labiausia pasiteisinusia patirtimi kuriant ko - reguliacijos bei savireguliacijos sistemas.

4. Visuomenės sudominimas saugesnio interneto problema. Komisija rekomenduoja sistemiškai teikti informaciją apie saugesnį internetą visuomenės informacijos paslaugų vartotojams. Ypatingas dėmesys turėtų būti teikiamas interaktyvioms bei mobilioms technologijoms. Informacinės visuomenės paslaugų gavėjams turėtų būti rengiamos mokymo bei kompiuterinio raštingumo akcijos.

Nors savireguliacija Saugesnio Interneto Plius plane yra skatintina, tačiau savireguliacijos klausimus nagrinėjantys mokslininkai pabrėžia, kad nederėtų pamiršti ir savireguliacijų minusų, į kuriuos reikėtų atsižvelgti bandant išspręsti interneto reglamentavimo klausimus.

Pirmas savireguliacijos trūkumas yra tas, kad patikėjus interneto turinio reguliavimo klausimus privačioms struktūroms, jų finansiniai interesai gali užgožti viešąjį interesą. Visų antra, savireguliacijos mechanizmas silpniau užtikrina savireguliacinių normų laikymąsi. Galų gale savireguliacijos procesus prižiūrinčios institucijos turi būti suinteresuotos ir motyvuotos stebėti ir užtikrinti savireguliacijos veikimą ir turėti šioje srityje patirties.

„Įvairūs sektoriai, susiję su *media* implementavo savireguliaciją. Savireguliacija internete taip pat nebus nei ypatingai išsiskiriantis teigiamas pavyzdys, nei neefektyvumo pavyzdys. Globalus interneto persidengimas tiesiog reiškia paprastą faktą - kad globalus reguliacinis ar savireguliacinis mechanizmas nėra tikėtinas, kadangi internetas ir jo naudotojai visame pasaulyje yra pernelyg skirtingi“²⁴.

3.2 Alternatyvios galimybės atsakomybei už interneto turinį reglamentuoti.

Yra grupių, palaikančių idėją, kad interneto paslaugų teikėjai iš viso neturėtų būti įvelti į interneto turinio reguliavimą. Pagrindinė siūloma išeitis - tai pačios interneto struktūros pakeitimas. Teoriškai internetas gali būti pakeistas tam tikra kryptimi, kurios eigoje būtų pašalinta ar sumažinta interneto paslaugų teikėjų įtaka. Internetas tėra tarpusavyje sujungtų tinklų sistema, kuri sujungia tinklus visame pasaulyje naudojant TCP/IP protokolą. Nėra taisyklės, sakančios, kad internetas ir turės likti tokios struktūros, kokia yra sukurta dabar.

Taigi, bevystančios technologijos, teikia galimybių, kad internetas taptų decentralizuotu, kas leistų kompiuteriams susijungti lengviau ir be interneto paslaugų teikėjų kaip tarpininko įsikišimo.

Taip būtų išspręsta atsakomybės problema ir visais atvejais atsakingas būtų medžiagos kūrėjas.

Bevielės technologijos sujungtos su „*bleeding edge*“ („*bleeding edge*“ technologijomis vadinamos tokios technologijos, prietaisai ar idėjos, kurios yra tokios modernios, kad jos yra dar vystymo stadijoje ir vartotojas rizikuoja jų stabilumu jas naudodamas²⁵) technologijomis vadinamomis "*mesh networkings*" įgalina atsirasti naujai tinklo tipologijai, kur kiekvienas individualus taškas (pvz. kompiuteris) susiranda kitą tašką savo bevieliame aprėpties diapazone ir tiesiogiai vienas kitam perduoda informaciją, nesinaudojant interneto paslaugų teikėjais. Teoriškai, ši sistema neturėtų padidinti interneto naudojimo kaštų ir neleisti bandyti cenzūruoti ar rinkti informaciją apie judėjimą internete. Žinoma, tam, kad toks sprendimas būtų įgyvendintas,

²⁴Campbell A. Self Regulation and the Media // Federal Communications Law Journal. 1999, nr. 711

²⁵Freeseearch internetinis žodynas // <http://www.freeseearch.co.uk/dictionary/bleeding-edge>, prisijungimo laikas 2004 11 24

reiktų įveikti nemažą kiekį įvairių (pvz. technologinių) kliūčių, tačiau žadamas progresas tai turėtų atpirkti. Prognozuojama tikimybė, kad šios "*mesh technologies*" per artimiausius kelerius metus pradės egzistuoti lygiagrečiai su esančiu internetu, aprūpindamos ryšiu vietines interneto svetaines ir paslaugas, tuo tarpu didysis interneto tinklas aprūpins ryšiu sujungdamas didesnes negu vietines teritorijas.

3.3 Cenzūra interneto tinkle

Šiame darbe buvo kalbama apie žodžio laisvės ir kitų laisvių balansavimo ir teisinio reglamentavimo problemas internete. Šiame darbe buvo remtasi tik demokratiškos valstybių pavyzdžiais. Tačiau, kalbėdami apie interneto turinio reglamentavimą, turėtume paminėti ir mažiau demokratinės ir visai nedemokratinės sistemas. Pastarosios yra pavyzdys, kaip interneto turinys gali būti paveiktas cenzūros.

Kai kurių šalių teisėje yra numatomi atvejai, kai valstybė gali riboti ir kontroliuoti suaugusiems „netinkamą“ turinį. Tokio požiūrio laikosi Baltarusija, Kinija, Saudo Arabija, Vietnamas, Singapūras, Jungtiniai Arabų Emyratai. Kai kuriose šalyse interneto prieigos teikėjai yra įpareigoti filtruoti šio „nederamo“ turinio tiekimą. Kai kurios šalys leidžia ieškoti informacijos tik per valdžios kontroliuojamus prieigos taškus. Jeigu naršoma internete ne valdžios kontroliuojamuose prieigos taškuose, tuomet vartotojai turi registruotis valdžios įstaigose.

Šalyse, kuriose galioja tokio tipo įstatymai, paprastai orientuojamasi į politinę sistemą kritikuojančios medžiagos kontrolę ar nepalankią politinei valdžiai informaciją, tuo tarpu neskiriama pakankamai dėmesio turinio apsaugai, kuris gali būti žalingas nepilnamečiams bei mažumoms.

Taigi, žodžio laisvės bei kitų laisvių balansas, koks yra suprantamas demokratinėse šalyse yra skirtingas nuo nedemokratiškos šalių suvokimo. Todėl netgi jeigu drausime tokio tipo medžiagą kaip pornografija, rasistinis ar terorizmą skatinantis turinys, neleistina komercinė informacija, vis tiek, turbūt, bus galima atrasti šalių, kuriose įstatymai bus pakantūs šiai informacijai ir pasinaudojant sienų nepaisančiu internetu šią informaciją bus vienaip ar kitaip bandoma platinti.

Išvados

1. Žodžio laisvė yra svarbi demokratinės visuomenės užtikrinimo sąlyga. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje užtikrinama teisė kiekvienam asmeniui reikšti mintis, gauti ir skleisti informaciją. Tačiau žodžio laisvė gali būti ribojama, jeigu spekuliuojant žodžio laisve yra pažeidžiamos kitos žmogaus teisės ir laisvės.

2. Pripažįstama, kad viena opiausių problemų kylančių kalbant apie interneto turinį, tai nepilnamečių apsauga nuo kenksmingo turinio. Iš vienos pusės šioje situacijoje turime teisės aktų, ginančių žodžio laisvę, iš kitos pusės – kyla vaiko teisių reglamentavimo problema.

Antroji ne mažiau svarbi problema yra tautinės ir religinės nesantaikos kurstymas internete.

Trečioji – tai neleistinos komercinės informacijos sklaida internete, pasinaudojant neleistinomis technologijomis.

3. Viena svarbiausių tendencijų, pastebimų nagrinėjant nelegalaus bei neleistino interneto turinio reglamentavimą – tai teisinio reglamentavimo globalizacija. Internetu siunčiama informacija nėra stabdoma valstybių sienų. Atsižvelgiant į šią savybę, norint kontroliuoti interneto turinį, interneto turinį nacionalinės valstybės ima reglamentuoti pagal tarptautinius, universaliai nustatomus, teisinius standartus.

Kita vertus, negalima tikėtis universalaus ir identiško interneto turinio reglamentavimo pasaulyje, kadangi kultūriškai, ekonomiškai bei politiškai visos šalys yra skirtingos.

4. Kadangi interneto erdvė iš principo yra kitokia materija, nei spausdintinė spauda, radijas ar televizija, todėl turbūt reikia pripažinti, kad apibrėžti internete vykstančius procesus taikant tradicinėje erdvėje galiojančias sąvokas nėra itin paprasta. Tad norint apibrėžti procesus, vykstančius internete, reiktų iš naujo perrūšiuoti požymius, kokiais atskiriame vienus interneto turinio objektus nuo kitų.

5. Interneto reglamentavimas iškėlė atsakomybės už nelegalaus ir neleistino turinio

platinimą internete klausimą. Interneto paslaugų teikėjai paprastai neprižiūri savo klientų veiklos, bet jie teikia įrangą, kuria klientai gali pasinaudoti, kad galėtų platinti nelegalų turinį. Tačiau interneto paslaugų teikėjai dažnai neturi duomenų apie vykdomą tokią veiklą.

Tiek Europoje, tiek JAV buvo sukurta įstatyminė bazė, kuri iš principo interneto paslaugų teikėjus padaro neatsakingais už turinį, kuris yra talpinamas jų serveriuose. Tačiau egzistuoja teisinių sąlygų, kurios interneto paslaugų teikėjams užtraukia atsakomybę.

Svarstoma, ar šis sprendimas pasiteisins, nesuvaržys žodžio laisvės ir ar nevertėtų kurti tokios atsakomybės sistemos, kurioje interneto paslaugų teikėjai jokiais atvejais nebūtų laikomi atsakingais už klientų platinamą turinį.

6. Lietuvoje iškelta byla interneto paslaugų teikėjai „Elneta“ už paslaugų teikimą pročičėniškai interneto svetainei parodo, kaip paslaugų teikėjui gali būti iškelta byla dėl interneto turinio, kurį valdo tretieji asmenys. Ši byla taip pat parodo, kad žodžio laisvės apibrėžimas yra skirtingai suvokiamas ir interpretuojamas netgi vieningame Europos teisiniame kontekste.

7. Socialiniai santykiai internete yra skirtingi nei tradiciniai socialiniai santykiai. Todėl sprendžiant kylančias nelegalaus turinio problemas prieinama išvados, kad savireguliacija ir teisinio reguliavimo darinys kol kas yra geriausia išeitis iš susiklosčiusios situacijos. Lietuvoje interneto turinio savireguliacijos mechanizmui priskiriamos „karštosios linijos“, per kurias galima pranešti apie nelegalų turinį internete. Tačiau „karštųjų linijų“ praktikai ir specialistai pripažįsta, kad visuomenė turi būti tinkamai informuota apie savireguliacijos mechanizmų veikimą. Interneto turinio legalumas yra svarbus veiksnys vystantis informacinei visuomenei.

8. Vykstant informacinės visuomenės kūrimuisi, reikalinga užtikrinti, kad informacinėje visuomenėje elektroninis vandalizmas bei elektroniniai kriminaliniai nusikaltimai neužgožtų iš informacinės visuomenės gaunamos naudos.

Literatūros sąrašas:

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Digital Millenium Copyright Act // www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf // prisijungimo laikas 2004 lapkričio 12.
3. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2000/31/EB 2000 m. birželio 08 d. dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) // <http://www3.lrs.lt/bin/eu/preps2?Condition1=22359&Condition2=>, prisijungimo laikas: 2004 m. lapkritis 11 d.
4. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EC 2001 gegužės 22d. dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo // http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&numdoc=32001L0029&lg=LT // prisijungimo laikas: 2004 lapkričio 11
5. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/83/EC 2001 m. lapkričio 6 d. Dėl bendrijos kodekso, susijusio su žmonėms skirtais vaistais // <http://www3.lrs.lt/bin/eu/preps9?Condition=233672>, prisijungimo laikas: 2004 m. lapkritis 11 d.
6. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/33/EB 2003 gegužės 26 d. dėl valstybių narių

įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių tabako produktų reklamą ir rėmimą, suderinimo // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=42467&Condition2=>, prisijungimo laikas: 2004 lapkričio 11

7. Europos Tarybos direktyva 84/450/EEB 1984 m. rugsėjo 10 d. dėl Valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų dėl klaidinančios reklamos suderinimo apibrėžia klaidinančios reklamos sąvoką // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=35826&Condition2=>, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 12.

8. Europos Tarybos direktyva 89/552/EB 1989 m. spalio 03 d. dėl kai kurių valstybių narių įstatymuose ir kituose teisės aktuose išdėstytų nuostatų, skirtų vertimuisi televizijos programų transliavimui, suderinimo konsoliduota versija // http://europa.eu.int/eurlex/en/consleg/main/1989/en_1989L0552_index.html; prisijungimo laikas 2004 rugsėjo 15

9. Europos Tarybos konvencija dėl nusikaltimų elektroninėje erdvėje. 2001 m. lapkričio 23 d. // <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/185.htm>, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 11.

10. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/33/EB 2003 m. gegužės 26 d. dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių tabako produktų reklamą ir rėmimą, suderinimo // <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=42467&Condition2=>, prisijungimo laikas: 2004 m. lapkritis 11 d.

11. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=235769&Condition2=>, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 11.

12. LR Ūkio ministro įsakymas Nr. 119 dėl kai kurių informacijos visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamentavimo // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=164445&Condition2=>, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 12

13. LR Alkoholio kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=229619&Condition2=>, prisijungimo laikas: 2004 lapkričio 11

14. LR Asmens duomenų teisinės apsaugos pakeitimo įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=205081&Condition2=>, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 19
15. LR Elektroninių ryšių įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=232036&Condition2=>, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 12
16. LR Farmacinės veiklos įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=233672&Condition2=> // prisijungimo laikas: 2004 m. lapkritis 11 d.
17. LR Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos, ir vaikų pornografijos ratifikavimo įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=235769&Condition2=>, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 11.
18. LR Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=221504&Condition2=>, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 11
19. LR Reklamos įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=199351&Condition2=>, prisijungimo laikas 2004 m. lapkritis 11 d.
20. LR Tabako kontrolės įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=223948&Condition2=>, prisijungimo laikas: 2004 lapkričio 11
21. LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=210371&Condition2=>, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 11
22. LR Visuomenės informavimo įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=238730&Condition2=>, prisijungimo laikas: 2004 lapkričio 11
23. LR Vyriausybės nutarimas dėl Viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=236105&Condition2=>, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 11

Naudoti leidiniai:

1. Background document prepared for the Experts Meeting of the Child Pornography on the Internet, Lyon, 28 May - 29 May, 1998 // http://www.asiapacificforum.net/jurists/child_porn/background.pdf, prisijungimo laikas 2004 09 14
2. Background document prepared for the Experts Meeting of the Child Pornography on the Internet, Lyon, 28 May - 29 May, 1998 // http://www.asiapacificforum.net/jurists/child_porn/background.pdf, prisijungimo laikas 2004 09 14.
3. Bacon F. Essays, civil and moral ; and, The new Atlantis / Milton J. Areopagitica; and, Tractate on education / Browne T. Religio Medici; red. Eliot W. Ch.; Danbury (Conn.): Grolier Enterprises Corp., 1980. 332 P.
4. Berlin I. Dvi laisvės sąvokos // Vienovė ir įvairovė: žvilgsniai į idėjų istoriją; sud. Jokūbaitis A. Vilnius: Amžius, 1995. 447 P.
5. Burton P. F. Regulating the Internet: Controlling Content and the Use of the Internet // Notes from a presentation to the Department of Information Management, Queen Margaret University College, 6 December 2001 // http://imdept.qmuc.ac.uk/imres/Seminars/pburton/Regulation_notes.htm, prisijungimo laikas 2004 m. lapkritis 11 d.
6. Campbell A. Self Regulation and the Media // Federal Communications Law Journal. 1999, nr. 711.
7. Direct – to Consumer advertising: for or against? // European Public Health Alliance. 2004 liepos 14 // <http://www.epha.org/a/533>, prisijungimo laikas: 2004 m. lapkritis 11 d. <http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/02/229&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, prisijungimo laikas: 2004 m. lapkritis 11 d.

8. Internet Censorship: Law and Policy around the World // Electronic frontiers Australia. 2002 kovo 28 // <http://www.efa.org.au/Issues/Censor/cens3.html>
9. Jočienė D. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio taikymo praktika // Teisė 2001. Nr. 39
10. Kaminskas D. Pabėgę į internetą// Naujoji Komunikacija. 2004 09 07// http://nkm.lt/index.phtml?lst=article&action=view_article&id=708, prisijungimo data 2004 10 29
11. Kiškis M. Legal Protection of Digital Property: Copyright Aspects // Jurisprudencija, 2001, t. 20(12). P. 66-69.
12. Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas, red. Vaitkevičiūtė V.// <http://tzz.fotonija.lt>, prisijungimo laikas 2004 09 15
13. Lloyd I. Legal aspects of the Information Society. - London: Butterworths, 2000. 240 P.
14. McNamara R. Wired: IG Hotlines going Online // Journal of Public Inquiry // www.ignet.gov/randp/jpisp98.pdf, prisijungimo laikas 2004 lapkričio 23
15. Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. 320 P.
16. Mintez B. Baraldi R. Direct – to – Consumer Prescription Drug Advertising: When Public Health is no Longer a Priority // Women and Health Protection // http://www.whp-apsf.ca/en/documents/dtca_priority.html, prisijungimo laikas 2004 m. lapkritis 11 d.
17. Nusikaltimų elektroninėje erdvėje tyrimo skyrius // <http://www.cyberpolice.lt/index.asp?DL=L&TopicID=4>
18. Partial Agreement in the Social and Public Health Field // Council of Europe // http://www.coe.int/T/E/Social_Cohesion/soc-sp/Public_Health/Pharma_and_Medicine/presentation%20pharma.aspx, prisijungimo laikas:

2004 m. lapkritis 11 d.

19. Proposal for a Council Framework Decision on Combating Racism and Xenophobia. Brussels, 28 11 2001 (com 2001), 664 final 2001/0270 (CNS) // http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2001/com2001_0664en01.pdf, prisijungimo laikas 2004 09 14

20. Proposal for follow - up programme 2005 - 2008 (Safer Internet Plus) http://europa.eu.int/information_society/programmes/iap/text_en.htm, prisijungimo laikas 2004 10 18

21. Pumputis A. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir jos įgyvendinimo mechanizmas. - Vilnius:Lietuvos teisės akademijos leidybos centras, 2000. 60 P.

22. R.Petrauskas, D.Šttilis. Kompiuteriniai nusikaltimai ir jų prevencija. Leidinys pagal Tempus Phare projektą “Valstybės pareigūnų rengimas teisinės sistemos reformai Lietuvoje”, Vilnius, Lietuvos teisės akademija, 2000, 64 P.

23. Reidenberg J. The Yahoo Case and the International Democratization of the Internet, 2001// http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=267148, prisijungimo laikas 2004 10 30

24. Rorive I. Strategies to Tackle Racism and Xenophobia on the Internet – Where are we in Europe? // International Journal of Communications Law and Policy. 2002/2003 žiema, nr. 7 // http://www.ijclp.org/7_2003/pdf/rorive-ijclp-artikel.pdf, prisijungimo laikas: 2004 08 03

25. Shallit J. Who’s afraid of Big Bad Net? // Talk for the Computer Science Club, University of Waterloo, October 26, 1995 // <http://www.cs.uwaterloo.ca/~shallit/afraid.html>
Siūloma apibrėžti interneto svetainių įkūrėjų ir valdytojų teisinę atsakomybę // Delfi. 2004 spalio 31 // <http://www.delfi.lt/news/economy/Media/article.php?id=5394611>, prisijungimo laikas: 2004 m. lapkritis 11 d.

26. Smith R. G. Deceptive and Misleading On – line Advertising and Business Practise // Australian Institute of Criminology //

http://www.aic.gov.au/conferences/other/smith_russell/2000-10-crf.pdf, prisijungimo laikas 2004 m. lapkritis 11 d.

27. Štītīlis D. , Petrauskas R. Criminal Acts in Computer Systems and their Legal Regulation. // Databases&Information Systems. Proceedings of the 4th IEEE International Baltic Workshop, v.2, ISBN 9986-05-403-6. Vilnius, "Technika", 2000, P.231-236

28. Tannenbaum W. Questions on the internet jurisdiction spin of confusion for the *online* publishers// The News Media and The Law, 2003 (vol 27, nr.1), P. 33 // <http://www.rcfp.org/news/mag/27-1/lib-interjur.html>, prisijungimo data 2004 11 02

29. The Associated Press: European Council Looks to fight Cybercrime // <http://www.msnbc.msn.com/id/6013284>, prisijungimo laikas 2004-10-19

30. The Operational Experience of the European Internet Complaint Hotlines // Press Release: 2004 06 16 // http://www.inhope.org/en/news/press_release.php?id=20040618 , prisijungimo laikas 2004 11 05

31. The proposal for a Tobacco Advertising Directive – Myths // Gateway to European Union //

32. Vaišvila A. Teisės teorija. - Vilnius Justitia, 2000. 375 P.

33. Žmogaus teisės ir laisvės: LR įstatymų ir 1950 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos suderinamumo problemos. - Vilnius: LR Seimo leidykla, 1995. 258 P.

34. Žmogaus teisės: regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. - Vilnius: Mintis, 1993. 376 P.

Teismų praktika

1. Europos Žmogaus teisių Teismo 1976 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje Handyside prieš Jungtinę Karalystę, pareiškimo Nr. 5493/72, serija A Nr. 24

2. Europos Žmogaus teisių teismo 1988 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje Muller ir kiti prieš

Šveicariją, pareiškimas Nr. 10737/84, serija A Nr. 133

3. Konstitucinio Teismo 1997 vasario 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių atitikimo Lietuvos Konstitucijai“.

4. Vilniaus miesto antrosios apylinkės teismo byla pagal Rimanto Pašio administracinę teisės pažeidimą, byla Nr. 6-1-08/04.

Santrauka

Šiame darbe nagrinėjama tema „Nelegalaus bei neleistino interneto turinio reglamentavimas“.

Nelegali informacija yra ta, kurią viešinti ar platinti draudžia įstatymai. Nelegaliu turiniu yra laikoma vaikų pornografija. Pagrindinė problema, stabdant vaikų pornografijos plitimą, yra ta, kad internetas yra globalus, o tuo tarpu teisinės sistemos paprastai yra apibrėžtos tam tikros valstybės teritorijos.

Šis klausimas sprendžiamas Konvencijoje dėl nusikaltimų elektroninėje erdvėje. Ši konvencija yra skirta unifikuoti konvenciją ratifikavusių valstybių baudžiamuosius, taip pat iš dalies procesinius įstatymus dėl teisės pažeidimų vykdomų elektroninėje erdvėje. Konvencijos 9 straipsnis specialiai reglamentuoja veikas susijusias su vaikų pornografija, ir interneto turiniu, kuris laikomas susijusiu su vaikų pornografija.

Tačiau autoriai pripažįsta, kad vaikų pornografijos internete platinimą sunkina šie veiksniai: veiksmai internetu yra greiti, tuo tarpu teisės sistema yra lėta. Internetas siūlo anonimiškumą, tuo tarpu baudžiamoji teisė reikalauja nusikaltėlio identifikacijos. Anot U. Sieberio, persekiojimas, remiantis nacionalinėje teritorijoje veikiančia baudžiamąja sistema, yra viskas, ką galima padaryti turimomis priemonėmis, bet ir jos nevisavertės globalioje interneto erdvėje.

Rasizmo skatinimas taip pat yra nelegalus turinys, kurį draudžia įstatymai įvairiose šalyse, esančios įvairiuose žemynuose: pvz.: Europoje, JAV, Kanadoje, Australijoje, Indijoje ir kitose.

Tačiau čia svarbu paminėti, kad Jungtinės Amerikos Valstijos savo įstatymuose nenumato, kad rasistiniai pasisakymai prieštarautų įstatymui. Rasistiniai pasisakymai įeina į žodžio laisvės sudėtį.

Šiame darbe minimi du garsūs atvejai, susiję su skirtingu žodžio laisvės suvokimu tarp Amerikos ir Europos šalių: tai Fredericko Tobeno byla Vokietijoje ir

Yahoo! byla Prancūzijoje

Skaitmeninis tinklas iškėlė naujų klausimų ir diskusijų. Kas yra atsakingas už interneto erdvėje platinamą informaciją ir ar yra demokratiška laikyti interneto paslaugų teikėjus sąlyginai atsakingus už interneto turinį?

Europoje atsakomybę už nelegalų turinį reglamentuoja Europos Sąjungos Elektroninės komercijos direktyva, kurią šalys narės į nacionalinę teisę turėjo implementuoti iki 2002 sausio 17 d.

Elektroninės komercijos direktyva, iš principo atleidžia interneto paslaugų teikėjus nuo atsakomybės už interneto turinį.

Tačiau direktyva numato tam tikras sąlygas, kai interneto paslaugų teikėjai gali būti laikomi atsakingais už interneto turinį. Šiuo atveju kyla klausimas: ar ši sistema yra savireguliacija ar žodžio laisvės varžymas, kadangi interneto paslaugų teikėjai gali pašalinti informaciją, kurios turinys gali būti įtariamasis nelegalumu, be kreipimosi į teismą ir be konsultacijos su turinio teikėju.

Tačiau direktyva numato tam tikras sąlygas, kai interneto paslaugų teikėjai gali būti laikomi atsakingais už interneto turinį. Šiuo atveju kyla klausimas, ar ši sistema yra savireguliacija ar žodžio laisvės varžymas, kadangi interneto paslaugų teikėjai gali pašalinti informaciją, kurios turinys gali būti įtariamasis nelegalumu, be kreipimosi į teismą ir be konsultacijos su turinio teikėju.

Kilusios problemos sprendžiamos kuriant savireguliacijos mechanizmą.

Summary

The more Internet is used for lawful economical and social communication, the more space appears for possible illegal activities.

The freedom of speech in the Internet is a very important condition to maintain the democracy. Despite this, freedom of speech can be limited in behalf of the other essential human rights.

One of the most important reasons to control the freedom of speech in the Internet - is to protect children and minorities from the illegal and harmful content.

It is essential to stop child pornography , to prevent the society from xenophobic and racist hatreds spreading on the Internet.

The illegal spreading of spam, which contain illegal commercial information about drugs, alcohol and tobacco is also the target of regulation and control.

While researching the giving topics, we came to the conclusion that legal regulation of Internet content has features of globalism and unification. This tendency comes out of the specific architecture of the Internet, that allows the users of the Internet ignore the borders of the national states. We raised a question: do national states have to comply to the global nature of the Internet and to regulate Internet using international legal standards and sacrifice their own national tendencies of regulation?

We noticed that it is impossible to expect the legal regulation of the Internet will become united because of the cultural, economical, political and social divergences among the national countries. As we admitted, that cyberspace has it's own features that differs from offline media features (like traditional radio, television or press) we said, that the legal definitions, used to describe the offline spheres' objects do not exactly fit for the cyberspace description.

When we want to make the definitions of the objects and processes in the Internet we have rethink and rearrange the characteristics of the traditional offline and new online sphere.

The internet regulation also faces the problem of liability for the creation, transmission and hosting of the illegal content. According to the law, the Internet service providers are not in general responsible for the content they deliver. Usually controller is in charge. But laws put some exceptions which makes Internet intermediaries responsible for the content they provide.

It is widely discussed if these exceptions are the dangerous to the freedom of speech and democracy in the Internet.

Social behavior in the Internet differs from the offline behavior. This is the reason for creating the self – regulation system for the Internet.

The development of information society shows that legal regulation of the new technologies are essential for elimination of electronic offenses and crimes. The illegal content should not to shade the positive benefits the society gets while using cyberspace.